

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Socialna pedagogika

David Gobbo

**UDEJSTVOVANJE V ŠPORTNIH AKTIVNOSTIH IN KVALITETA
ŽIVLJENJA BREZDOMNIH**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2018

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Socialna pedagogika

David Gobbo

**UDEJSTVOVANJE V ŠPORTNIH AKTIVNOSTIH IN KVALITETA
ŽIVLJENJA BREZDOMNIH**

Magistrsko delo

Mentor: doc. dr. Matej Sande

Ljubljana, 2018

Zahvala

Najprej bi se zahvalil staršema, ki sta me podpirala in spodbujala skozi celoten študij, pa tudi nasploh.

Zahvalil bi se tudi vsem ostalim družinskim članom in prijateljem za vso pomoč in podporo.

Zahvalil bi se mentorju Mateju Sandetu za vso pomoč, napotke in potrpežljivost pri pisanju magistrskega dela.

Zahvalil bi se tudi ostalim profesorjem, za vso znanje, priložnosti in izkušnje na študijskem, obštudijskem in športnem področju.

Zahvalil bi se sošolkam in sošolcem za vso pomoč in vse, kar smo skupaj doživeli v času študija.

Zahvalil bi se vodstvu Osnovne šole Vojke Šmuc in sodelavcem za razumevanje in nadomeščanja ob mojih »magistrskih izletih« v Ljubljano.

Velika zahvala gre Kraljem ulice, brez katerih tega magistrskega dela ne bi bilo. Ko sem se skupini po intervjujih zahvalil, mi je eden od njih dejal: »No, pokaži jim, da nismo take barabe«. Tukaj je dokaz. Hvala še enkrat vsem, ki ste si bili pripravljeni vzeti nekaj časa in mi pomagali pri nastanku magistrskega dela.

Posebna zahvala pa gre moji sestri Eleni, za katero bi lahko dejal, da je bila moja »somentorica« pri pisanju magistrskega dela. Hvala za vso pomoč, usmeritve, popravke, prevode in vse, s čimer si olajšala moje delo.

POVZETEK

Brezdomci so skupina ljudi, za katero je pogosto značilna socialna izključenost, stigmatiziranje, diskriminacija ter težave v odnosih z različnimi ustanovami. Pogosto so izključeni iz različnih sfer javnega življenja, zato so redne in kontinuirane aktivnosti ključne za spremembe v njihovem življenju. Eno od produktivnih aktivnosti, ki posamezniku zapolnjuje dan in ponuja družbeno podporo, lahko predstavlja šport. Preko športnih aktivnosti se posamezniki povežejo z drugimi, razširijo svoje socialne mreže, spoznavajo skupinske norme; šport pa pozitivno vpliva tudi na njihovo fizično in duševno zdravje. V številnih Evropskih državah, pa tudi v Združenih državah Amerike, Kanadi, Avstraliji in Novi Zelandiji, so šport začeli uporabljati kot sredstvo za integracijo brezdomcev, priseljencev, rizičnih uporabnikov drog in drugih ranljivih skupin. V Sloveniji je proučevanje brezdomstva omejeno, saj ni nobene institucije, ki bi bila zadolžena za centralno evidentiranje brezdomstva. Zaradi pomanjkanja raziskav, ki bi proučevale učinkovitost športnih programov in aktivnosti za brezdomce, sem s svojo raziskavo želel ugotoviti, kaj brezdomci menijo o športnih aktivnostih, kakšnih aktivnosti se udeležujejo ter na katera področja njihovega življenja športne aktivnosti vplivajo. Omenjeno področje sem nameraval bolje raziskati in z ugotovitvami razširiti možnost uporabe športa pri delu z ranljivimi skupinami. Opravi sem intervjuje z desetimi brezdomci, ki se udeležujejo športnih aktivnosti pod okriljem društva Kralji ulice, ter s tremi strokovnimi delavci, ki v tem društvu vodijo oziroma so vodili športne aktivnosti. Navkljub majhnemu vzorcu so rezultati pokazali, da šport pozitivno vpliva na življenje tistih brezdomcev, ki so dalj časa vključeni v športne aktivnosti. Menijo, da so s pomočjo športnih aktivnosti razširili svoje socialne mreže, izboljšali svoje zdravje ter se zaradi športa lažje soočajo s težavami v življenju. Strokovni delavci so mnenja, da je šport eno boljših integracijskih orodij in da je pri tistih brezdomcih, ki so sestavljali prvo ekipo Kraljev ulice, šport predstavljal pomemben faktor pri doseganju sprememb v njihovem življenju. Na podlagi rezultatov lahko načrtujemo, da bi bil šport pogostejše zaznan in uporabljen kot učinkovito sredstvo za socialno integracijo brezdomcev, v nadaljnje raziskave pa bi lahko vključili tudi druge ciljne ranljive skupine ljudi.

KLJUČNE BESEDE: šport, brezdomci, socialna ranljivost, socialna integracija, opolnomočenje

ABSTRACT

The homeless are a group of people characterised by social exclusion, stigmatisation, discrimination, and they are prone to have issues in communicating with various establishments. They are often excluded from different spheres of public life; that is why regular and continuous activities are key to changing their lives. One of the productive activities, which fill an individual's day and offer social support, could be sports. Through sports, people can connect with others, expand their social networks, and practice social norms. Sports also positively affect their physical and mental health. In numerous European countries, as well as in the United States of America, Canada, Australia and New Zealand, sports is used as a means of integrating the homeless, immigrants, high-risk drug addicts and other vulnerable persons. In Slovenia, researching homelessness is limited because there is no formal institution centrally charged with keeping records of homelessness. Due to this lack of research, which could study the effectiveness of sports programs and activities for the homeless, what I wanted to explore with my findings was what the homeless think of the sports activities. Furthermore, which of them to they participate in and which areas of their life do the activities have influence on. I intended to further explore the aforementioned area of research and use the findings to expand the possibility of using sports with handling vulnerable social groups. I have conducted interviews with ten homeless persons who participate in sports activities under the patronage of Kralji Ulice society, and with three professional workers who lead or have lead the activity in the aforementioned society. Despite the small sample, the results showed that sports positively affect the life of those homeless people, who are included in sports activities for a longer period of time. They believe that the inclusion in sports helped them to expand their social networks, improve their health and the way they confront issues in their life. Professional workers are of the opinion that sports are one of the best integration tools and that it played a crucial role with achieving change in their lives for those homeless who formed the first team of Kralji Ulice. On the basis of these results we can plan for sports to be more recognized and used as an effective means for social integration of the homeless, and other target vulnerable groups of people could be included in further research.

KEY WORDS: Sports, homeless, social vulnerability, social integration, empowerment

KAZALO

1. UVOD	3
2. TEORETIČNI UVOD	4
2.1 Definicije brezdomstva	4
2.2 Brezdomstvo v Sloveniji	5
2.3 Vzroki za nastanek in posledice brezdomstva	8
2.4 Potrebe brezdomcev in oblike pomoči	9
2.5 Socialna pedagogika in šport	12
2.6 Šport in integracija ranljivih skupin	13
2.6.1 Športni programi za brezdomce v tujini	15
2.6.1.1 Svetovno prvenstvo za brezdomce	18
2.6.2 Športne aktivnosti za brezdomce v Sloveniji	20
3. EMPIRIČNI DEL	22
3.1 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA	22
3.2 CILJI RAZISKAVE	22
3.3 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	22
3.4 METODA IN RAZISKOVALNI PRISTOP	23
3.4.1 Opis vzorca	23
3.4.2 Opis postopka zbiranja podatkov	23
3.4.3 Postopek obdelave podatkov	24
4. REZULTATI	25
4.1 ODGOVOR NA 1. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	25
4.2 ODGOVOR NA 2. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	27
4.3 ODGOVOR NA 3. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	28
4.4 ODGOVOR NA 4. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	32
4.5 ODGOVOR NA 5. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	33
4.6 ODGOVOR NA 6. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	36
4.7 ODGOVOR NA 7. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	38
5. POVZETEK UGOTOVITEV RAZISKAVE	42
6. SKLEP	45
7. REFLEKSIJA	47
8. LITERATURA	49

Kazalo slik

<i>Preglednica 1. Število virov, objavljenih v Slovenskem jeziku, ki jih najdemo v vzajemnem bibliografskem katalogu COBISS z iskalnim geslom "brezdomci" (Dekleva in Razpotnik, 2007b).....</i>	<i>6</i>
<i>Preglednica 2. Ocene števila oseb, ki so brez strehe nad glavo, ki sodijo v ETHOS-ovi operacionalni kategoriji 1 in 2 (Dekleva idr., 2010)</i>	<i>7</i>
<i>Graf 1. Anketa opravljena med igralci na Svetovnem prvenstvu za brezdomce (Changing life, b.d.) .</i>	<i>19</i>
<i>Graf 2. Anketa opravljena med gledalci na Svetovnem prvenstvu za brezdomce v Glasgowu 2016 (Changing perception, b.d.).....</i>	<i>19</i>

1. UVOD

Brezdomstvo je v takšni obliki, kot jo poznamo danes, razmeroma nov pojav, s katerim se soočamo tako v Sloveniji kot tudi v drugih državah po svetu. V zadnjih letih so ga začeli bolj raziskovati, a še vedno je težko razložiti vzroke za nastanek brezdomstva, njegove pojavne oblike ter možnosti ukrepanja (Razpotnik in Dekleva, 2007). Ker gre pri brezdomstvu pogosto za razpad socialnih mrež (Dekleva in Razpotnik, 2007a), vidim eno od možnosti spoprijemanja s to problematiko ravno s pomočjo športa. Številne raziskave (Curran, Drust, Murphy, Pringle in Richardson, 2016; Elling, De Knop in Knoppers, 2001; Sherry in Strybosch, 2012) so namreč pokazale pozitivne vplive športa na socialno ogrožene posameznike. Preko športnih aktivnosti lahko uporabniki spoznavajo nove ljudi, razširijo socialne mreže, se naučijo različnih pravil, norm in vrednot, poveča pa se njihova socialna vključenost. Šport pozitivno vpliva tudi na njihovo telesno in duševno zdravje. Uporabniki pridobijo na telesni moči in kondiciji, zmanjša se uporaba tobačnih izdelkov, alkohola in prepovedanih drog, izboljša se njihova samopodoba in odpornost na stres (Sherry in Strybosch, 2012; Planinšek, Škof, Leskošek, Žmuc Tomori in Pori, 2014).

Tudi sam sem v praksi pri delu z ranljivimi že večkrat uporabljal športne aktivnosti, saj sem dobil občutek, da sem se preko njih lažje približal uporabnikom, s tem pa so se ustvarjale nove vezi, ki so po mojem mnenju ključnega pomena pri (ponovnem) vključevanju v družbo ter pri širjenju in krepitvi socialnih mrež.

V svojem magistrskem delu sem se posvetil uporabnikom športnih aktivnosti, ki jih ponujajo v društvu Kralji ulice. Njihovo nogometno ekipo sem spoznal že v času študija, in sicer na nogometnih turnirjih. Magistrsko delo mi je omogočilo, da sem stopil v neposreden stik z brezdomci, ki tekmujejo za Kralje ulice, ter bolje spoznal ekipo. Raziskave sem se lotil s treh perspektiv, in sicer sem opravil intervjuje tako z brezdomci kot tudi s strokovnimi delavci, ki organizirajo športne aktivnosti, v raziskavo pa sem vključil tudi svoj vidik, ki sem ga pridobil z udeležbo na treningih.

Prispevek mojega magistrskega dela vidim v tem, da bralcem približa šport, ki ga v tujini že dalj časa uporabljajo kot sredstvo za socialno integracijo ranljivih skupin (Skinner, Zakus in Cowell, 2008), v Sloveniji pa se sicer uporablja, a predvsem na ravni društev in nevladnih organizacij. Šport sam po sebi ne more preprečiti brezdomstva, lahko pa je eden od pomembnih faktorjev v življenju tistih brezdomcev, ki želijo spremeniti svoj način življenja in za to potrebujejo podporo skupine in občutek vključenosti.

2. TEORETIČNI UVOD

2.1 Definicije brezdomstva

Definicij brezdomstva je več, odvisne pa so od tega, v kolikšni meri je v nekem okolju problem socialno in politično priznan, pa tudi od političnih in ekonomskih sredstev, ki so jim na voljo za iskanje rešitev (Mandič, 1999). Srna Mandič (prav tam) navaja več različnih definicij brezdomstva. Ena od njih je definicija komisije za socialno politiko Sveta Evrope, ki brezdomce definira kot »posameznike ali družine, ki so brez trajne nastanitve v primernem osebнем stanovanju« (str. 13). Evropska zveza nacionalnih organizacij, ki delajo z brezdomci (angl. *European Federation of National Organisations Working with the Homeless – FEANTSA*), brezdomce definira kot osebe, »ki nimajo dostopa do osebnega, stalnega in primerne stanovanja ali ki takega stanovanja zaradi finančnih ali drugih omejitev ne morejo vzdrževati,« in pravi, da so brezdomci tisti, »ki do takega stanovanja ne morejo ali ga ne morejo vzdrževati, ker sami ne morejo imeti popolnoma neodvisnega življenja in potrebujejo nego in podporo, ne pa institucionalizacije« (str. 13). Program Stanovanjski indikatorji je postavil najožjo definicijo brezdomstva, saj brezdomce definira kot ljudi, ki spijo zunaj stanovanj ali v začasnih zavetiščih (str. 14).

Najpreprostejše definicije brezdomstvo razlagajo kot pomanjkanje strehe nad glavo (angl. *houselessness*). Ti ljudje so prepoznani kot tisti, ki spijo na ulicah, pod mostovi, na mestih, ki niso namenjena človekovemu bivališču, ali pa v različnih zavetiščih (Dekleva in Razpotnik, 2007a). Pojem brezdomstvo (angl. *homelessness*) se je začel uporabljati šele v začetku osemdesetih let v Združenih državah Amerike (Razpotnik in Dekleva, 2007). Poleg tistih, ki živijo brez strehe nad glavo, med brezdomce štejemo tudi osebe, ki nihajo med javnimi zavetišči in prostori, ki so na meji spodobnega najetega prenočišča, in ne morejo priti do osebnega bivališča z lastnimi sredstvi (Dekleva in Razpotnik, 2007a). Boškič in Zajc (1997, v Dekleva in Razpotnik, 2007b) menita, da ravno ti brezdomci predstavljajo najštevilčnejše jedro tako v Sloveniji kot tudi v drugih evropskih državah.

O brezdomcih ne moremo govoriti kot o homogeni ali stalni skupini. Med njimi je tako kot med ostalo populacijo veliko razlik, naj bo to glede na starost, spol, življenjske izkušnje ali pa okoliščine za nastanek brezdomstva (Dekleva, 2008). Brezdomstvo je mogoče razumeti kot kontinuum, ki sega od tistih, ki spijo na cesti, do tistih, ki imajo zelo nizek stanovanjski standard (Mandič, 1999). Avramov (1997, v Mandič, 1999) brezdomstvo definira kot večplastno. V najožjem jedru so tisti, ki si z lastnimi sredstvi ne morejo zagotoviti nobene nastanitve, sledijo jim tisti, ki se gibljejo med različnimi zavetišči ter različnimi zasebnimi sobami, ki si jih lahko privoščijo na stanovanjskem trgu, ali pa bivajo pri prijateljih in sorodnikih. Širše jedro pa predstavljajo tisti ljudje, ki imajo bivališče, a bivajo v prenaseljenih ali podstandardnih stanovanjih oziroma imajo resne stanovanjske težave.

Evropska klasifikacija brezdomstva obsega štiri temeljne kategorije – biti brez strehe, biti brez stanovanja, bivati v negotovih pogojih in bivati v neprimernih pogojih (Dekleva in Razpotnik, 2007b, str. 6). Prvi dve kategoriji predstavljata vidno brezdomstvo, drugi dve pa t. i. prikrito

brezdomstvo. V kategorijo vidnega brezdomstva sodijo ljudje, ki spijo in živijo na ulicah, javnih površinah, v kategorijo prikritega brezdomstva pa predvsem osebe, ki prav tako nimajo doma v pravem pomenu besede, imajo pa neko zatočišče oziroma streho nad glavo. Ti ljudje niso vselej opazni, saj se ne izpostavljajo kot berači in ne prihajajo v stik z organizacijami ali zavetišči oziroma se kot brezdomci niso pripravljene javno izpostaviti. Lahko pa gre tudi za osebe, ki imajo bolj odmaknjen in izoliran način življenja ter se izogibajo socialnim stikom ali pa jih nikoli niso imeli (Dekleva in Razpotnik, 2007a).

Posebna vrsta brezdomstva pa je tudi t. i. dnevno brezdomstvo. Pod to kategorijo sodijo ljudje, ki sicer imajo svoje bivališče, vseeno pa je njihovo življenje čez dan podobno življenju brezdomcev. Tem osebam navadno primanjkuje smiselnih socialnih stikov in življenjskih dejavnosti, kar pa je praviloma povezano z odsotnostjo materialnih virov in možnostjo uporabe prostora. Velikokrat je dnevno brezdomstvo vmesna faza pred prehodom v brezdomstvo, lahko pa je tudi razmeroma dolgo stanje (Dekleva in Razpotnik, 2007a).

Zaradi različnih definicij in kategorij je ocenjevanje obsega brezdomstva precej oteženo. Poleg tega gre pri brezdomstvu za procesni in spremenljiv pojav, pri katerem lahko brezdomci prehajajo s ceste v začasna bivališča in nazaj na cesto. Tako se brezdomstva ne da oceniti samo na podlagi trenutnega stanovanjskega statusa, ampak je potrebno medsektorsko sodelovanje. Težava pa se lahko pojavi pri tem, da imajo različne organizacije različne načine beleženja in merjenja obsega brezdomstva in v številnih državah nimajo nobenega statističnega sistema, ki bi omogočal natančno merjenje tega pojava (Dekleva in Razpotnik, 2007a).

2.2 Brezdomstvo v Sloveniji

V Sloveniji je proučevanje fenomena brezdomstva omejeno, saj trenutno ni nobene institucije, ki bi bila zadolžena za centralno evidentiranje brezdomstva in zato tudi nobenega sistema oziroma jasno dogovorjenega načina zbiranja podatkov o brezdomstvu (Dekleva in Razpotnik, 2007a), kljub temu da naj bi bilo po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije po nekaterih ocenah v Sloveniji med 3000 in 6700 brezdomcev (Lozej, 2017).

Raziskovanje oziroma proučevanje brezdomstva je v Sloveniji razmeroma nov pojav. Število virov, objavljenih v slovenskem jeziku, ki jih najdemo v vzajemnem bibliografskem katalogu COBISS z iskalnim geslom »brezdomci« (preglednica 1), je začelo naraščati šele po letu 2004. V letih 1926–1991 je bilo objavljenih le 9 virov, v letih 1992–2003 je bilo na leto objavljenih v povprečju nekaj več kot 8 virov, leta 2005 35 virov, leta 2006 pa kar 46 virov. Tako je bilo v obdobju treh let, od leta 2004 do 2006, objavljenih več virov kot v vseh letih prej (Dekleva in Razpotnik, 2007b).

Leto objave:	Najdenih virov:
1926–1991	9
1992	3
1993	6
1994	2
1995	10
1996	5
1997	11
1998	14
1999	10
2000	8
2001	9
2002	8
2003	12
2004	15
2005	32
2006	46
Skupaj:	185

Preglednica 1. Število virov, objavljenih v Slovenskem jeziku, ki jih najdemo v vzajemnem bibliografskem katalogu COBISS z iskalnim geslom "brezdomci" (Dekleva in Razpotnik, 2007b)

Prva organizacija v Sloveniji, ki je bila namenjena posebej brezdomcem, je Zavetišče za brezdomce na Poljanski cesti v Ljubljani, ki je od leta 1988 najprej delovalo kot razdeljevalnica brezplačnih obrokov hrane, nato pa od leta 1993 brezdomcem ponujalo možnost spanja. V zadnjih letih se je število institucij in organizacij, namenjenih brezdomcem razširilo, nastajajo pa tudi nova zavetišča in razdelilnice hrane po Sloveniji (Dekleva, 2008).

Velik del slovenskih brezdomcev živi v Ljubljani. V letih 2005 in 2006 je potekala raziskovalna naloga Problematika brezdomstva v Ljubljani, pri kateri je bil eden od ciljev izdelati oceno obsega brezdomstva v glavnem mestu. Pri ocenjevanju obsega so izhajali iz več vrst podatkov (Dekleva in Razpotnik, 2007b, str. 22–23):

- podatkov o uporabnikih brezplačnih kosil v razdeljevalnici kosil v Zavetišču na Poljanski cesti v Ljubljani;
- podatkov anketiranja 91 uporabnikov brezplačnih kosil;
- podatkov iz lastnega cestnega anketiranja 107 brezdomcev;
- podatkov iz poglobljenih in kompleksnih študij primera desetih brezdomcev;
- podatkov iz obsežnega terenskega dela z brezdomci;
- podatkov drugih organizacij (policije in centrov za socialno delo).

Na osnovi pridobljenih podatkov so prišli do različnih ocen števila brezdomcev, ki se gibljejo med 285 in 727. Avtorja Dekleva in Razpotnik (2007b) menita, da so številke še zmeraj precej konservativne in podcenjujejo pojav brezdomstva. V raziskavo namreč niso uspeli

vkjučiti deleža uporabnikov prepovedanih drog, bolj oddaljenih (prikritih) brezdomcev in takih, ki so institucijam težje dostopni.

Od leta 2005 naprej je bilo v Sloveniji izvedenih več raziskav, ki so proučevale fenomen brezdomstva. V anketo, ki sta jo leta 2005 izvedla Dekleva in Razpotnik (2007a), je bilo vključenih 107 brezdomcev. 85 % je bilo oseb moškega spola, 15 % pa ženskega spola. Anketiranci so bili stari med 17 in 69 let, povprečna starost pa je bila 41,3 leta.

V zaključnem poročilu študije Ocena obsega odkritega in skritega brezdomstva v Sloveniji (Dekleva, Filipovič Hrast, Nagode, Razpotnik in Smolej, 2010) so preko različnih indikatorjev prišli do rezultatov, zapisanih v tabeli 2. Leta 2005 so s terenskim štetjem in z uporabo intuitivno izbranih ponderjev samo v Ljubljani našli 205 oseb, ki spijo na ulici. Leta 2009/2010 so našli 110 uporabnikov nočnih zavetišč. Kar 1596 pa je bilo leta 2009 uporabnikov storitev dnevnih centrov in drugih programov. Indikatorji ne zajemajo vseh brezdomcev, prav tako pa jih niso mogli sešteti, ker bi se indikatorji medsebojno pokrivali. Podvaja pa se lahko tudi število oseb znotraj indikatorja.

ETHOS-ova operacionalna kategorija in uporabljeni indikatorji:	f	Indikator zajame vse brezdomce?	Indikator zajema samo brezdomce?	Podvajanje oseb ZNOTRAJ indikatorja?	Prekrivanje/podvajanje MED indikatorji?
Operacionalna kategorija 1: Ljudje, ki živijo na prostem, na javnem prostoru (brez zavetja)					
Osebe, ki spijo na ulici (terensko štetje, z uporabo intuitivno izbranih ponderjev, samo Ljubljana, 2005)	205	pretežno da	pretežno da	ne	da
Osebe, s stalnim bivališčem prijavljenim na CSD (2010)	1.271	ne	pretežno da	ne	da
Število kazni za prekrške po 9. členu – beračenje (2009)	399	ne	ne	da	da
Število kazni za prekrške po 10. členu – prenočevanje na javnem kraju (2009)	337	ne	ne	da	da
Uporabniki storitev dnevnih centrov in drugih programov (2009)	1.596	ne	pretežno da	da	da
Uporabniki ljubljanske ambulate Pro Bono (1.1.-16.11.2010)*	622	ne	ne	ne	da
Operacionalna kategorija 2: Ljudje, ki živijo v začasnih/nočnih zavetiščih					
Število uporabnikov nočnih zavetišč (2009/2010)	110	ne	da	da	da
Opomba: * Manjkajo podatki mariborske ambulate za nezavarovane.					

Preglednica 2. Ocene števila oseb, ki so brez strehe nad glavo, ki sodijo v ETHOS-ovi operacionalni kategoriji 1 in 2 (Dekleva idr., 2010)

V letu 2013/2014 je društvo Kralji ulice izvajalo projekt z naslovom Informiranje, dostop in vključevanje brezdomnih in socialno izključenih v javno zdravstveno mrežo. Anketo je izpolnilo 129 obiskovalk in obiskovalcev dnevnega centra. 81 % je bilo moških, 19 % pa žensk. Anketirane osebe so bile stare med 17 in 65 let, povprečna starost je bila 42,5 leta (Dekleva, 2015).

V raziskavah, ki so bile opravljene v Sloveniji v letih 2005–2014, je bila velika večina brezdomcev, vključenih v raziskovanje, moških (83 %), starih med 17 in 77 let, v povprečju pa so bili stari 42 let. Največ (54 %) jih je bilo samskih in nikoli poročenih, 29 % pa ločenih. 44 % je imelo otroke. Polovica brezdomcev je imela zaključeno srednjo šolo, 42 % pa osnovno. Velika večina (83 %) je bila v preteklosti zaposlena, v povprečju so imeli nekaj več kot 12 let delovne dobe (Lozej, 2017).

2.3 Vzroki za nastanek in posledice brezdomstva

Brezdomstva ne moremo omejiti samo na tiste, ki so na cesti, ampak se je treba ukvarjati tudi z ostalimi ogroženimi deli prebivalstva. Osredotočiti se je treba na ogrožajoče dejavnike, kot so dostopnost stanovanj, zdravstvena oskrba, zaposlitev, izobraževanje in socialna podpora. Treba je proučiti in analizirati vse dejavnike, ki so brezdomce spravili na cesto (Razpotnik in Dekleva, 2007).

Pri brezdomstvu gre za zelo kompleksen pojav. Vsak posameznik ima svojo življenjsko zgodbo, zato je težko poiskati vzroke za nastanek brezdomstva, prepoznati njegove pojave oblike ter možnosti ukrepanja. Za brezdomstvo ni nikoli odgovoren en posamičen dejavnik, ampak gre zmeraj za součinkovanje različnih dejavnikov, ki so tako individualne kot tudi družbene narave. Ti dejavniki so pri vsakem brezdomcu drugačni, tako da se vsa brezdomstva razlikujejo med sabo, vse pa družijo odsotnost varnega in stabilnega doma (Dekleva in Razpotnik, 2009).

Avramov (1995, v Mandič, 1999) kot glavne značilnosti brezdomcev, za katere skrbijo različne organizacije, omenja, da je za veliko večino brezdomstvo le prehodno stanje in da najpogosteje nastaja v prelomnih življenjskih trenutkih, kot sta na primer prehod v odraslost ali pa ločitev. Včasih so veliko večino brezdomcev predstavljale osebe moškega spola, od devetdesetih let dalje pa je naraslo tudi število žensk. Moški so večinoma samski, kar je povezano z nezmožnostjo vzpostavljanja trajnih zvez oziroma partnerskih razmerij, ženske pa so po večini ločene ali razvezane, kar pa je pogosto povezano z umikom pred nasiljem v družini. Večina brezdomcev navadno pripada dominantni narodnostni skupini v državi, več kot polovica jih je običajno starih med 20 in 39 let, njihova zaključena izobrazba pa tipično ne presega osnovnošolske. Povečini so bili v preteklosti že kdaj zaposleni, a predvsem na nestalnih ali priložnostnih delovnih mestih.

Razpotnik in Dekleva (2007) poročata, da je brezdomstvo praviloma pojav manjkajočih, razpadlih ali prešibkih socialnih mrež, ki bi lahko ublažile primanjkljaje drugih resursov. Vedno več je samskih ljudi, pomembne socialne in čustvene vezi pa so vedno lažje in

verjetneje razpadajo, s tem pa prihaja v ospredje problematika osamljenosti. Brezdomstvo je torej povezano s socialno izključenostjo in visoko stopnjo izključenosti na različnih področjih, kot so nastanitvene možnosti, možnosti zaposlovanja, zdravstvene oskrbe, izobraževanja, dostopnosti informacij, zelo močen dejavnik pa je tudi pomanjkanje socialnih mrež (Razpotnik, 2009). Drugi dejavniki, ki jih Dekleva in Razpotnik (2007a) navajata, so tudi pomanjkanje produktivnih aktivnosti, ki bi posamezniku zapolnjevale dan in pomanjkanje družbene podpore. Pri tem so lahko prisotne tudi slaba samopodoba, nezadostne kompetence za razvijanje socialnih odnosov in težave v komunikaciji z drugimi.

Dnevno brezdomstvo je pokazatelj tega, da pri brezdomstvu pogosto ne gre le za pomanjkanje stanovanja, ampak je problem kompleksnejši in nanj vpliva več dejavnikov (Dekleva in Razpotnik, 2007a). Poleg propadlih bivanjskih in življenjskih okoliščin ter pomanjkanja stalne ali trajne namestitve se brezdomci soočajo še s socialno izoliranostjo, velikimi dolgovi, težavami z duševnim zdravjem in odvisnostjo, nezadostno podporo poklicev pomoči, nezadostno skrbjo zase ter pomanjkanjem hrane, zavetišč in dohodka (Dekleva in Razpotnik, 2007b).

Za brezdomce je pogosto značilna socialna ranljivost. Socialna ranljivost je koncept, ki se največkrat nanaša na težave v odnosih posameznikov ali skupin z družbenimi institucijami, kot so družina, šola, trg dela ter institucijami na področju zdravstva in prava. Ti odnosi se navadno zgradijo na negativnih izkušnjah s tovrstnimi institucijami, kar posledično lahko privede do socialne izključenosti, stigmatizacije in diskriminacije (Haudenhuyse, Theeboom in Coalter, 2012).

2.4 Potrebe brezdomcev in oblike pomoči

Potrebe brezdomcev se razlikujejo glede na njihove individualne, osebne značilnosti, kot tudi glede na okolje, v katerem se trenutno nahajajo. Vseeno pa so številni avtorji na podlagi analize potreb brezdomcev oblikovali različne strategije, pristope, predloge in priporočila za delo z njimi.

Altena, Brilleslijper-Kater in Wolf (2010) so potrebe brezdomcev razdelili v štiri temeljne skupine – potrebe po socialno ekonomski varnosti, socialnem vključevanju, socialni koheziji in opolnomočenju. Med potrebe po socialno ekonomski varnosti spadajo potrebe po denarju, finančni preskrbljenosti, varni namestitvi, izobrazbi, zaposlenosti in rednih dnevnih aktivnostih; med potrebe po socialni koheziji sodijo potreba po socialnem zaupanju, zaupanju v družbo, pozitivnih odnosih, spoštovanju in identiteti; med potrebe po socialnem vključevanju sodijo dostop do informacij, socialnih služb, poklicev pomoči ter zaupanju v ustanove; med potrebe po opolnomočenju pa uvrščajo potrebo po samozavesti, zdravju, sposobnostih, odločnosti ter materialni in nematerialni pomoči.

Cohen (1989) je predlagala pristop za delo z brezdomci, ki temelji na štirih glavnih strategijah. Prvo strategijo predstavlja oblikovanje prostovoljnih programov, ki se jih

brezdomci lahko udeležijo po lastni želji. Možnost sprejema ali zavrnitve programa pripomore k večjemu občutku o nadzoru svojega življenja ter lahko posledično pripelje do boljšega delovanja v programu. Druga strategija vključuje oblike pomoči, ki temeljijo na in so prilagojene aktualnim potrebam brezdomcev. Veliko brezdomcev je omenjalo negativne izkušnje z institucijami in poklici pomoči na področju zdravstva, psihiatrije in socialnega varstva, čemur je pogosto botrovalo nerazumevanje uporabnikovih potreb. Najpogosteje je potreben primarni odziv na stanovanjsko problematiko, potrebo po hrani, denarju in fizični varnosti, šele kasneje se prične soočanje s težavami v duševnem zdravju in podobnim. Tretja strategija je grajenje socialnih mrež. Pri brezdomcih je pomembno, da se vključijo v družbo in v različne aktivnosti, kjer se lahko povežejo s čim večjim številom ljudi ter se tako izognejo socialni izključenosti. Za to pa jim je treba omogočiti varen prostor, kjer lahko preživljajo prosti čas ter se vključujejo v vsakdanje aktivnosti, kot so kuhanje, pomivanje, nakupovanje, medsebojna pomoč in druženje. Četrti temelj predstavlja strategijo vključevanja, ki stremi k opolnomočenju. Pomembna je izgradnja zaupanja med uporabnikom in strokovnimi delavci ter prostovoljci, ki nudijo pomoč. K temu pripomore tudi vključevanje uporabnika v sooblikovanje programa pomoči, pri čemer mora posameznik dobiti občutek, da je pomemben in koristen del družbe. Pri tem je pomembno, da se strokovni delavci ne ozirajo na uporabnikovo zgodovino in pretekle institucionalne obravnave, ampak so usmerjeni k iskanju tistih področij, na katerih je uporabnik močen in kompetenten, in mu omogočijo, da lahko svoje kompetence uporablja v vsakdanjem življenju.

Predstavniki štirih organizacij, ki so sodelovale v okviru terenske akcije »Tisti, ki hodite mimo ... in tisti, ki ostajamo na ulici«, so pripravili več predlogov in priporočil za delo z brezdomci (Košan in Dekleva, 2015):

- povečanje dostopnosti nastanitev in prenočišč, ki so nizkoprazna in prilagojena potrebam brezdomcev;
- več kontinuiranega, proaktivnega, asertivnega, sistematičnega in vztrajnega terenskega dela z vizijo, usmerjenega na dolgi rok;
- razvoj mreže dnevnih centrov in različnih programov za dnevno bivanje brezdomcev, kjer bi se lahko družili, preživljali prosti čas ter si ustvarili varne in resnične alternative življenju na ulicah;
- spodbujanje možnosti prilagojenega zaposlovanja za brezdomce, možnosti legalnega in čim manj motečega dostopa do zaslužka;
- omogočiti varne prostore osebam, ki so uporabniki prepovedanih in dovoljenih drog, kot na primer varne sobe za injiciranje ali pa dnevni centri, kjer bi bilo dovoljeno pitje alkohola;
- poskrbeti za shranjevanje nevarnih odpadkov, kot so uporabljene injekcijske igle;
- omogočiti več prostorov za osebno higieno brezdomcev, ki bi jim bili zlahka dostopni;
- iskanje rešitev za pogosto spregledane skupine brezdomnih, kot so brezdomne družine ali pa brezdomci, ki niso državljani Republike Slovenije, za katere trenutni programi pomoči ali niso ustrezni ali pa niso dostopni.

Pri delu z brezdomci je treba postaviti cilje, ki so usmerjeni na končanje brezdomstva ne le na upravljanje z njim (Razpotnik, 2009). V združenju FEANTSA so oblikovali pet ciljev:

- »1. zagotoviti, da nikomur ni treba spati na prostem zaradi pomanjkanja storitev, ki bi bile potrebne teh ljudi prilagojene;
2. zagotoviti, da nihče ne ostaja v zasilnih bivališčih dlje, kot je to potrebno za ureditev nujnih stvari;
3. zagotoviti, da nihče ne ostaja v začasnih bivališčih dlje, kot je to potrebno za njegov proces vključitve v glavni družbeni tok (kot polnopravnega člana s trajno stanovanjsko rešitvijo);
4. zagotoviti, da nihče ne ostane brezdomen po odpustu iz institucije;
5. zagotoviti, da nobena mlada oseba ne postane brezdomna na prehodu v neodvisno življenje« (Razpotnik, 2009, str. 18).

Omenjeni pristopi se ujemajo v točkah, kot so pomoč pri nastanitvah, širitev socialnih mrež, organizacija programov, ki so dostopni in prilagojeni potrebam brezdomcev, ter delo na dolgi rok.

Do podobnih ugotovitev je prišla tudi Razpotnik (2008) v raziskavi biografij ljubljanskih brezdomcev. Potrebe brezdomcev je razdelila v štiri tematske skupine, in sicer nastanitev, pomen socialnih mrež, pomen vrstniške skupine in socialne mobilnosti za brezdomce ter pomembnost vključenosti brezdomcev v produktivne aktivnosti.

V Združenih državah Amerike in v Evropi je poznana paradigma »najprej stanovanje« (angl. *housing first*), kar pomeni, da se reševanje brezdomstva začne z varno in trajno nastanitvijo. V Sloveniji se s tovrstno obliko pomoči ukvarjajo v društvu Kralji ulice, kjer nudijo štiri oblike nastanitvene podpore. Prvo obliko imenujejo »nespecifična terenska nastanitvena podpora brezdomnim«, ki je namenjena uporabnikom društva, ki so si sami našli neko trajno in varno namestitev, društvo pa jim skuša pomagati pri tem, da te namestitve ne bi izgubili. Ostale tri oblike pa se nanašajo na stanovanja s podporo, ki jih društvo nudi tistim uporabnikom, ki živijo na cesti ali v drugih oblikah nevarnih in začasnih nastanitve. Prvi program predvideva 18-mesečno bivanje brezdomcev v podprtem stanovanju. Če se uporabniki v tem času ne uspejo premakniti naprej, se lahko vključijo v nadaljevalni program, ki načeloma traja do 6 mesecev. Za tiste brezdomce, za katere so ugotovili, da ne bodo nikoli zmožni nastanitvene osamosvojitve, pa so razvili trajni program (Dekleva, Kozar in Razpotnik, 2012).

Poleg stanovanjske izključenosti je za brezdomce značilna tudi socialna izključenost. Pogosto imajo šibke ali razpadle socialne mreže (Razpotnik in Dekleva, 2007). Kot pravi Martinjak (2004, str. 488): *»Šibke socialne mreže depriviligirajo posameznike pri socialni podpori in neformalni pomoči, ki ju potrebujemo za aktivno sodelovanje in dostop do socialnega življenja«*. Pomembne dejavnosti za krepitev so skupinsko delo, projektna dela, delo in sodelovanje z družino, institucijami in zaposlenimi, terensko delo in druge oblike dela, ki spodbujajo povezovanje med brezdomnimi osebami in okolico in krepijo ter širijo socialne mreže (Razpotnik, 2008).

Druga točka, ki so jo v raziskavi biografij ljubljanskih brezdomcev izpostavili, so vrstniške skupine. Te imajo lahko med brezdomci dve različni vlogi. Po eni strani je lahko vključenost v vrstniško skupino ključnega pomena pri doseganju sprememb v življenju, ga osmisli, da občutek pomembnosti, uporabnosti, ponuja možnost kakovostnega preživljanja prostega časa, po drugi strani pa je med brezdomci, predvsem tistimi, ki so uporabniki prepovedanih drog, lahko tudi ogrožajoč dejavnik (Razpotnik, 2008). Ena od oblik pomoči, kjer se lahko brezdomci družijo s svojimi vrstniki in kakovostno preživljajo prosti čas, so dnevni centri (Košan in Dekleva, 2015).

Socialne mreže in stike z vrstniškimi skupinami lahko brezdomci krepijo tudi preko različnih produktivnih aktivnosti. Pomembno je, da so aktivnosti prilagojene potrebam brezdomcev ter jim ponujajo varen prostor in možnosti, da lahko izražajo svoje talente, preizkušajo svoje sposobnosti, izrazijo svoje mnenje, čustva in težave (Razpotnik, 2008). Ena od produktivnih aktivnosti, ki posamezniku zapolnjuje dan in ponuja družbeno podporo, je tudi šport.

2.5 Socialna pedagogika in šport

Delo socialnega pedagoga je zelo široko zastavljeno. Dela lahko z otroki in mladostniki, z osebami, ki imajo težave s socialno integracijo, zaporniki, brezdomci, Romi, migranti, starostniki ipd. Ne glede na raznolikost populacije ter raznolikost metod, ki jih socialni pedagog uporablja, vselej stremi k opolnomočenju uporabnikov in njihovi samoučinkovitosti (Frlec, 2008). Štirje viri, ki jih lahko razumemo kot razvojne dejavnike samoučinkovitosti, so neposredna izkustva uspeha, nadomestna izkustva, verbalni vpliv okolice ter fiziološko in emocionalno vznburjenje. Najmočnejše determinante samoučinkovitosti so pozitivne izkušnje in uspeh pri dejavnosti. Eden od najuspešnejših načinov razvoja teh kompetenc pa je vođeno pridobivanje pozitivnih izkušenj (Bandura, 1997, v Frlec, 2008). Šport je ena od oblik dela, kjer lahko posameznik pridobiva pozitivne izkušnje, dosega kratkoročne in dolgoročne cilje, se zave svojih sposobnosti ter dosega uspehe. Več kot trideset različnih psiholoških in javno-zdravstvenih raziskav je proučevalo psihološke in socialne koristi udeleževanja otrok in mladostnikov v športnih aktivnostih. Najpogosteje so izpostavljali izboljšanje samopodobe in samospoštovanja, zmanjšali so se simptomi depresije, izboljšala pa sta se tako duševno kot fizično zdravje (Eime, Young, Harvey, Charity in Payne, 2013).

Eden od osnovnih sestavnih delov športa je gibanje, ki ima za človeka in njegov razvoj zelo velik pomen. Pri otroku se vse začetne intelektualne dejavnosti razvijejo ravno iz gibanja (Sachs, 1997, v Vujanovič, 2008). Telesna aktivnost pa je nujno potrebna tudi s psihološkega vidika, saj pripomore k temu, da je posameznik čustveno stabilen, zaupa vase, je delovno učinkovit, sposoben obvladati stresne situacije, se samoobvladuje in nadzira ter agresivnost izraža na neškodljiv način. Prav tako pa pripomore tudi k zmanjšanju obolevnosti, škodljivih razvad, tesnobe, depresivnosti in pasivnosti (Tomori, 2003, v Vujanovič, 2008).

Šport lahko predstavlja tudi pomembno sredstvo socializacije, saj se lahko posameznik z vključevanjem v športne klube in društva nauči spoznavati in sprejemati skupinske norme, pravila ter kulturo določene skupine. Športna društva nudijo prostor, kjer se posamezniki lahko srečujejo, povezujejo, učijo socialnih veščin, sprejemajo različne vloge znotraj skupine,

hkrati pa jim ponudijo možnost, da se izkažejo, dosežajo svoje cilje ter gradijo svojo samopodobo. V športnih društvih se lahko otroci in mladostniki naučijo prilagajati skupnosti, naučijo se reda, točnosti in odgovornosti. Športna društva jim ponudijo možnosti kakovostnega in strukturiranega preživljanja prostega časa (Topič, Petrovič, Strel, Bednarik, 2007). Z vključevanjem v športne ekipe in s povezovanjem s soigralci se krepí tudi posameznikov socialni kapital. Obstajajo pomembne korelacije med socialnim kapitalom in družbenimi pojavi, kot so delikvenca, stopnja kriminala, dosežki v izobraževanju, zdravje in kakovost življenja (Martinjak, 2004).

Poleg tega ima šport tudi pomembno vzgojno vlogo. Posameznike uči pomembnih spretnosti, strategij, preko katerih lahko uspešno sodelujejo v igri. Naučijo se pravil, športnega duha, spoprijemanja z zmagami in porazi, sodelovanja z drugimi in stremijo k temu, da bi bili vedno boljši in uspešnejši (Kirk, 2006). Za doseganje tovrstnih ciljev je zelo pomembna vloga športnega pedagoga oziroma trenerja. Njegova naloga je, da otrokom predaja znanje, jih nauči spretnosti in veščin, spodbuja k medsebojnemu sodelovanju in hkrati deluje kot vzor (Cameron in MacDougall, 2000; Tinning, 2008).

Vloga socialnega pedagoga je usmerjenost v življenjski svet uporabnika. Deluje tam, kjer je uporabnik v danem trenutku. Ljudi opazuje v njihovih prostorih, okoljih in skuša omogočiti dostop do novih storitev, sredstev, izkustev. Vztrajati mora pri tem, da uporabniki pridobijo nove socialne kompetence ter jim ponujati nove, zanesljive odnose (Grunwald in Thiersch, 2008). Z udeležbo na športnih tekmovanjih lahko osebe, ki so sicer socialno izključene, dobijo občutek pripadnosti skupini, ekipi, so ponosne na svoje uspehe, in lahko zaradi tega bolje delujejo tudi na drugih področjih življenja (Magee in Jeanes, 2011). Eden najbolj izjemnih a manj prepoznavnih vplivov športa na širšo družbo je ravno zmožnost vključevanja ranljivih skupin, ki so pogosto izključene iz družbe (Harada, Siperstein, Parker in Lenox, 2011).

2.6 Šport in integracija ranljivih skupin

Že v času antične Grčije je šport tako za športnike kot tudi gledalce prestavljal pomembno socialno izkušnjo. Tudi danes je ohranil pomembno vlogo v družbi. Preko športnih iger se lahko povežejo ljudje različnih starosti, etničnosti, ras, sposobnosti in razširijo svoje socialne mreže, se naučijo delovati v skupini in spoznavajo skupinske norme ter izboljšajo svoje zdravje in dobro počutje (Harada idr., 2011; Walseth in Fasting, 2010).

Dva izmed najbolj znanih športnih dogodkov, v katere so vključene ranljive skupine posameznikov, sta Paraolimpijske igre, v katere so vključeni športniki invalidi, in tako imenovana Specialna Olimpijada. Vanjo so vključene osebe z motnjami v duševnem razvoju, ki imajo priložnost, da trenirajo in tekmujejo v več kot 30 poletnih in zimskih športnih panogah (Harada idr., 2011). Njihov moto se glasi: »*Pustite mi zmagati, če pa ne morem zmagati, naj bom pogumen v svojem poskusu*« (str. 1132). Kot pozitivne vidike tekmovanja so izpostavili, da udeleženci izboljšajo svojo telesno pripravljenost, samopodobo in samozavest

ter socialne stike s soigralci. Izkušnje iz teh odnosov pa nato prenašajo tudi v vsakdanje življenje. Pogosta kritika tovrstnih tekmovanj je ravno ta, da posameznike še bolj ločuje med seboj in ne vključuje v širšo družbo (Harada idr., 2011).

Stodolska in Alexandris (2004) sta v svoji raziskavi proučevala vlogo rekreativnega športa pri integraciji prve generacije priseljencev v Združenih državah Amerike. Prišla sta do ugotovitev, da je sodelovanje v športnih aktivnostih, ki so priljubljene v Združenih državah Amerike, pripomoglo k lažjemu prilagajanju na ameriško kulturo. Ključno vlogo je imelo to, da so se preko športnih aktivnosti povezali z ljudmi, ki niso bili pripadniki njihove manjšine, ampak so razširili svoje socialne mreže in se povezali tako z Američani kot s pripadniki drugih narodnosti.

V Avstraliji uporabljajo športne aktivnosti tudi kot sredstvo za zmanjševanje kriminala oziroma kaznivih dejanj. Primerno spodbudno družbeno okolje in redne ter primerne športne aktivnosti lahko mladim pomagajo, da se izogibajo povzročanju kaznivih dejanj ter se na drugačne načine vključujejo v skupnost. Pomembno pa je, kje in kako so športne aktivnosti zastavljene, izvajalci pa morajo biti uporabnikom za zgled ter jih morajo znati motivirati. Naloga športa sama po sebi ni preprečevanje kriminala, lahko pa v kombinaciji z ostalimi intervencijami doseže rezultate, ki vplivajo na zmanjševanje kriminala (Cameron in MacDougall, 2000).

V Angliji so se nekateri profesionalni nogometni klubi, med njimi tudi letošnji finalist Lige prvakov, nogometni klub Liverpool, odločili, da se bodo vključili v lokalno skupnost kot odgovor na povečano nasilje huliganov, predvsem v povezavi z rasizmom. V skupnosti so organizirali več aktivnosti, v katere so bili vključeni tudi nekateri zelo znani nogometaši, ki so poleg zmanjševanja nasilja promovirali tudi programe, namenjene zmanjševanju uporabe cigaret, drugih tobačnih izdelkov in prepovedanih drog (Cameron in MacDougall, 2000).

Na Nizozemskem so šport spoznali kot učinkovit medij za socialno integracijo marginaliziranih skupin ljudi. Obstajajo organizacije, ki se ukvarjajo samo s socialno integracijo ljudi preko športa. Priseljence, ki so na Nizozemsko prišli iz nekdanjih kolonij, prosilce za mednarodno zaščito in ekonomske migrante so skušali čim bolj vključiti v lokalna športna društva ter jih preko njih povezovati z lokalno skupnostjo. Obstajajo tudi športna društva, ki jih sestavljajo samo migranti, a ta navadno predstavljajo le neko začetno oziroma prehodno fazo pred vključitvijo v lokalna športna društva. Preko športnih aktivnosti se migranti učijo različnih pravil, struktur, vrednot in norm, kar lahko nato prenesejo v vsakdanje življenje (Elling, De Knop in Knoppers, 2001).

Leta 2006 so v Amsterdamu organizirali »Amsterdam World Cup«, različico svetovnega prvenstva, na katerem je tekmovalo 31 ekip, ki so predstavljale različne narodnosti prebivalcev Amsterdama. S tovrstnimi turnirji skušajo opozarjati na potrebe marginaliziranih skupin in spodbujati njihovo socialno vključevanje. Igra nogometa je predstavljena kot inštrument za povezovanje različnih ljudi preko skupne ljubezni do športa (Müller, Van Zoonen in De Roode, 2008). V Rotterdamu so leta 2007 začeli s programom Sport Steward program, v katerega so skušali zajeti »težko dosegljivo« populacijo. Težave, s katerimi so se skušali spopadati s pomočjo različnih športnih aktivnosti, so bile brezposelnost, pomanjkanje

izobrazbe in revščina. Preko športnih aktivnosti so udeležence poskušali doseči mimo ustanov in prostorov, kot so šola, delovno mesto, soseska, v katerih uporabniki niso imeli najboljših odnosov. Ponudili so jim priložnost, da se za nekaj časa odmaknejo od vsakdanjega življenja in se posvetijo samo programu. Kar 38 % uporabnikov je po zaključku programa našlo zaposlitev na področju storitvenega sektorja in ročnih del, nekateri od njih pa so se zaposlili tudi v športnih klubih in programih. 18 % udeležencev se je odločilo za nadaljevanje šolanja, 11 % pa se jih je začasno zaposlilo (Spaaij, 2009).

Šport so kot sredstvo za integracijo ranljivih skupin začeli uporabljati tudi v Afriki. Nevladne organizacije v Kamerunu in Keniji so začele uporabljati nogomet kot sredstvo za integracijo mladih žensk in deklet, ki so pogosto zatirane, prisiljene v poroke ali prostitucijo. Program vključuje tudi spolno vzgojo in stremi k temu, da bi se ženske emancipirale in postale enakovreden del družbe (Spaaij, Oxford in Jeanes, 2016). Študije na Norveškem (Walseth in Fasting, 2010) so prišle do ugotovitev, da so športni programi, ki so namenjeni vključevanju ranljivih skupin, pogosto namenjeni samo moškim, ženske pa so velikokrat izvzete oziroma izključene. Predvsem pri pripadnicah manjšin, pogosto muslimanske veroizpovedi, so ugotovili, da se aktivnosti ne udeležujejo predvsem zaradi vseh gospodinjskih opravil, ki jih morajo opravljati doma, ter zaradi kulturnih raznolikosti. Pogost dejavnik pa bil tudi ta, da je ženskam primanjkovalo socialnih stikov, preko katerih bi lahko izvedele ter se začele udeleževati športnih aktivnosti. Prav zaradi tega so v različnih evropskih državah začeli organizirati športne aktivnosti, ki so namenjene pripadnicam manjšin. Raziskave iz Norveške, Nizozemske in Velike Britanije (prav tam) so dokazale, da se pripadnice manjšin veliko raje udeležujejo tovrstnih aktivnosti, če so prilagojene njihovim željam in potrebam ter spoštujejo kulturne raznolikosti.

V zadnjih letih so v nekaterih evropskih državah, kot so Norveška in Velika Britanija, začeli uporabljati šport kot sredstvo za integracijo mladih. Avtorici Walseth in Fasting (2010) poročata o pozitivnih vplivih športa na kakovost življenja mladih, na njihovo socialno integracijo in socialno kohezijo. Predvsem med ranljivimi skupinami mladih se je šport izkazal kot priložnost, da se mladostniki vključujejo in povezujejo ne samo na športnem področju, ampak tudi na ostalih. Britanska longitudinalna študija (Feinstein, Bynner in Duckworth, 2005, v Haudenhuyse, Theeboom in Nols, 2012) je dokazala, da imajo mladi, ki so pri šestnajstih letih vključeni v športne klube, kasneje pri tridesetem letu starosti manjše možnosti, da bodo socialno izključeni. S športom se lahko izboljšujejo tudi vodstvene sposobnosti, sodelovanje, krepitev socialnega kapitala in duševno zdravje (Haudenhuyse, Theeboom in Coalter, 2012).

2.6.1 Športni programi za brezdomce v tujini

Eden od športnih programov, namenjenih brezdomcem, ki se je v Avstraliji izkazal kot zelo učinkovit, je Community Street Soccer Program (Sherry in Strybosch, 2012). Poleg brezdomcev, ki predstavljajo največji delež ljudi, vključenih v program, so vanj vključene tudi druge ranljive skupine, kot so begunci, odvisniki od drog in alkohola, dolgotrajno

brezposelni in ljudje s težavami v duševnem zdravju. Vsem navedenim skupinam sta skupna nizek socialno ekonomski status in socialna izključenost. Rezultati longitudinalne študije (prav tam) so pokazali, da je program uporabnikom ponudil varno in stabilno okolje, v katerega so bili sprejeti vsi. Uporabniki so razširili svoje socialne mreže ter se naučili vzorcev vedenja, ki so pozitivno vplivali na njihovo (re)integracijo v družbo. Pomembno vlogo je odigralo to, da so bili udeleženci programa ljudje, ki so si delili podobne življenjske zgodbe, ter so lahko drug drugemu delovali kot zgled.

Športno udejstvovanje vpliva tudi na posameznikovo zdravje. Veliko promocijskih programov javnega zdravstva zato v ospredje potiska šport kot sredstvo za aktivacijo ljudi, ki so premalo aktivni in jih skušajo preko športnih dejavnosti spodbuditi h gibanju (Parnell in Krustup, 2017). Poleg boljše telesne pripravljenosti šport pozitivno vpliva tudi na zmanjšano pojavljanje znakov stresa in boljše odpornost na stres, ljudje ki so telesno bolj dejavni pa naj bi imeli tudi manj težav z anksioznostjo in depresijo (Planinšek idr., 2014). V raziskavah (Marcus idr., 1999 in Moore in Werch, 2008) so prišli do ugotovitev, da redne športne oziroma gibalne aktivnosti pripomorejo tudi k zmanjševanju uporabe cigaret in tobačnih izdelkov. V prvo raziskavo (Marcus idr., 1999) je bilo vključenih 281 rednih kadilk, ki so bile razdeljene v kontrolno in eksperimentalno skupino. V športne aktivnosti je bilo vključenih 134 oseb, ostalih 147 pa je bilo v kontrolni skupini. Osebe, ki so bile vključene v športne aktivnosti, so hitreje zmanjšale uporabo tobačnih izdelkov, imele daljše abstinence in tudi več jih je prenehalo s kajenjem v primerjavi s tistimi v kontrolni skupini. Poleg tega so izboljšale svojo fizično pripravljenost, pridobile na telesni kondiciji ter manj pridobile na telesni teži v primerjavi s kontrolno skupino. V drugi raziskavi (Moore in Werch, 2008) pa so proučevali 391 študentov ter prišli do ugotovitev, da tisti študentje, ki se udeležujejo rednih športnih aktivnosti, redkeje kadijo od njihovih vrstnikov, ki se športnih aktivnosti ne udeležujejo.

Community Street Soccer Program je uporabnikom omogočil, da so izboljšali svoje zdravje in telesno pripravljenost, ponudil varen prostor brez alkohola in prepovedanih drog ter prostor za druženje in spoznavanje novih ljudi. Spodbujali so rutino, pomagali pri doseganju zastavljenih ciljev, spodbujali timsko delo, sodelovanje ter spodbujali motivacijo za spremembe na več vidikih uporabnikovega življenja. Velik del uporabnikov je v času, ko so bili vključeni v program, izboljšalo svoje telesno in duševno zdravje, znižalo telesno težo, zmanjšalo uporabo drog, alkohola in tobačnih izdelkov, izboljšalo svojo bivanjsko in družinsko situacijo, okrepila se je njihova samopodoba, nekateri pa so se tudi zaposlili (Sherry in Strybosch, 2012).

V Franciji so povabili 10 brezdomcev, da bi sodelovali v športnih programih z namenom izboljšanja zdravja. V osmih tednih se je pojavil velik napredek na področju motorike in pridobivanja telesne kondicije. Ovira, s katero so se soočali, pa je bila predvsem pomanjkanje motivacije udeležencev (Mainguet, 2018).

Na Danskem so opravili raziskavo o tem, kako udeležba na uličnem nogometu vpliva na mišičevje in skelet brezdomcev. V raziskavi je bilo udeleženih 55 brezdomcev, od tega se jih je 33 trikrat tedensko udeležilo treninga uličnega nogometa, 22 pa jih je bilo v kontrolni skupini. Eksperiment je trajal dvanajst tednov, rezultati pa so pokazali visoko povišanje

osteokalcina (koncentracije kalcija v kosteh) in mineralne gostote kosti pri tistih, ki so se udeleževali športnih aktivnosti. Poročali so tudi o izboljšanjem ravnotežju teh posameznikov in zmanjšani količini telesne maščobe (Helge idr., 2014).

V Kanadi so opravili raziskavo, v kateri so preverjali, kako gibalne aktivnosti vplivajo na brezdomce v zavetišču. V raziskavi je sodelovalo osemnajst moških in dve ženski. Ugotovili so, da vključevanje v športne aktivnosti brezdomcem ponuja možnost izražanja ter priložnost, da izpostavijo svoje potrebe in dileme. Spremenil se je njihov odnos do športa, veliko raje so se vključevali v aktivnosti, izboljšali sta je tudi njihova prilagodljivost ter zmožnost kontroliranja vedenja. Poudarjali pa so tudi boljšo telesno pripravljenost, zadovoljstvo nad svojo postavo in izgledom ter zmanjšanje uporabe prepovedanih drog in alkohola (Gregg in Bedard, 2016).

Še en učinkovit program, ki je namenjen brezdomcem, je Street soccer Scotland, ki deluje kot partner Svetovnega nogometnega prvenstva za brezdomce. Program se je začel leta 2009, vanj pa je vključenih preko 5000 brezdomk in brezdomcev. Imajo tako moške kot tudi ženske nogometne ekipe. Program stoji na petih temeljih – opolnomočenju, skupinskem delu, podpori, podpiranju raznolikosti in sodelovanju. V ekipo, ki se odpravi na svetovno prvenstvo, tako niso uvrščeni samo tisti, ki so tehnično najboljši v nogometu, ampak predvsem tisti, ki pokažejo največ želje po spremembi in imajo zgleden odnos (Ahrens, 2016).

V Veliki Britaniji in Severni Irski so poudarek postavili na vključevanju marginaliziranih skupin v skupnost. Mestne oblasti ponujajo in omogočajo brezplačne športne programe v lokalnih skupnostih, preko prostovoljcev pa skušajo priti tudi do težje dostopnih skupin, med katere sodijo tudi brezdomci (Skinner, Zakus in Cowell, 2008). Eden od takih programov je Street League, ki ga izvajajo v Londonu in Glasgowu. Program vključuje osebe in skupine ljudi, ki so sicer s strani družbe izključene. Med te skupine sodijo brezdomci, odvisniki od drog in alkohola, nekdanji zaporniki, dolgotrajno brezposelne osebe, osebe s težavami pri učenju, begunci in prosilci za mednarodno zaščito ter osebe s težavami in motnjami v duševnem zdravju. Ponujajo različne športne aktivnosti, in sicer nogomet, košarko, fitness in različne vadbe. Njihov cilj je zgraditi neformalne skupnosti, zaupanje ter povezovanje med ljudmi, vključenimi v program, in lokalno skupnostjo. Številni partnerji (preko 80 organizacij) pomagajo tako finančno kot tudi kadrovske, programu nudijo trenerje, mentorstvo in prostovoljce (Skinner, Zakus in Cowell, 2008).

V Angliji so se na področje ranljivih in težko dosegljivih skupin, med katerimi so tudi brezdomci, osredotočili tudi profesionalni nogometni klubi angleške Premier lige. Pri organizaciji triletnega program za promocijo zdravja, ki so ga gostili v prostorih nogometnega kluba Everton, je pomagalo kar šestnajst nogometnih klubov. Osredotočeni so bili predvsem na dve ranljivi skupini, in sicer na brezdomce in osebe, ki se zdravijo odvisnosti od drog. V program je bilo vključenih 34 moških, starih med 18 in 35 let. Aktivnosti so uporabnikom osmislile dan, pozitivno vplivale na ritem vsakdanjega življenja, povečala se je socialna vključenost uporabnikov, razvila so se nova poznanstva in prijateljstva, izboljšalo pa se je tudi njihovo zdravje (Curran idr., 2016).

V Združenih državah Amerike in v Avstraliji so različni avtorji (Magee in Jeanes, 2011; Sherry, 2010; Peachey, Lyras, Borland in Cohen, 2013) proučevali vplive Svetovnega nogometnega prvenstva za brezdomce in drugih nogometnih tekmovanj ki so namenjena brezdomcem na spremembe v življenju sodelujočih. Brezdomci so se s sodelovanjem na tekmovanjih naučili bolje sodelovati z drugimi, razširili so svoje socialne mreže, izboljšala pa se je tudi njihova samopodoba.

2.6.1.1 Svetovno prvenstvo za brezdomce

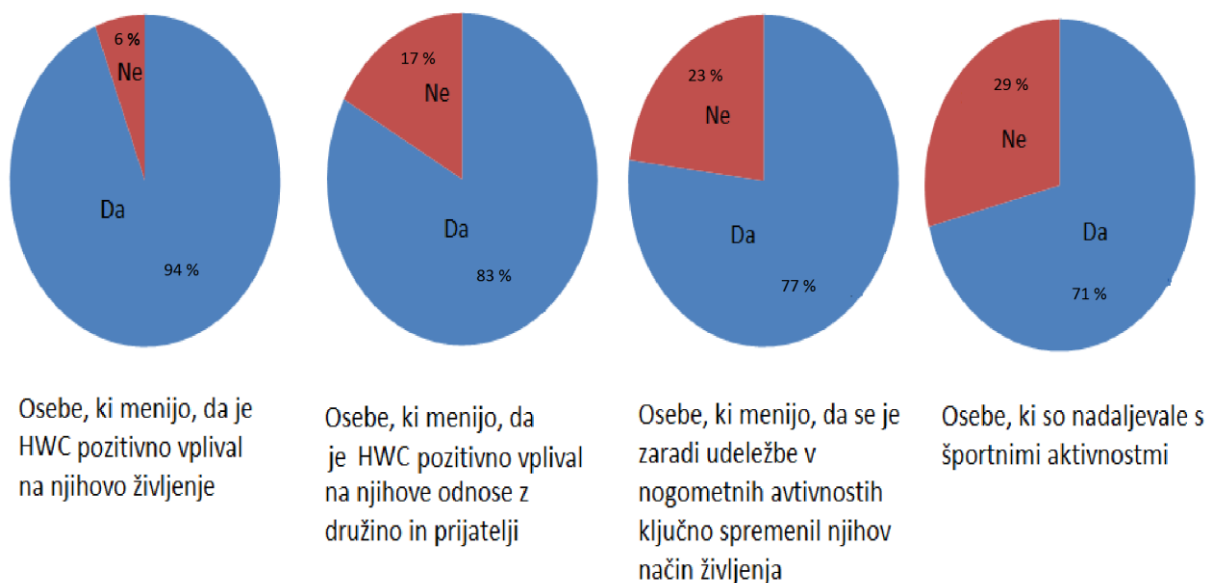
Svetovno prvenstvo za brezdomce (angl. *Homeless World Cup – HWC*) je bilo prvič organizirano leta 2003 v Avstriji (Sherry, 2010). Na prvenstvu je tekmovalo 144 brezdomcev iz 18 različnih držav, odigranih pa je bilo preko sto tekem (Magee in Jeanes, 2011). Avstrija je svetovno prvenstvo gostila tudi leto kasneje, sledili pa so Škotska (2005), Južna Afrika (2006), Danska (2007) in Avstralija (2008) (Sherry, 2010). Nadaljevali so v Italiji (2009), Braziliji (2010), Franciji (2011), Mehiki (2012), na Poljskem (2013), v Čilu (2014), na Nizozemskem (2015), Škotskem (2016), Norveškem (2017), letos pa bo ponovno v Mehiki (Timeline, b. d.).

Cilj turnirja je promoviranje socialne priložnosti in približevanje dostopnosti poklicev pomoči. Zaradi vse večjega medijskega zanimanja je HWC postal zelo prepoznaven športni dogodek. Za razliko od velikih športnih dogodkov, kjer tekmovalci prihajajo predvsem iz višjega in srednjega družbenega sloja, se svetovnega prvenstva za brezdomce udeležujejo predstavniki marginaliziranih družbenih skupin. Tekme so odigrane na zunanjih ograjenih igriščih, ki simulirajo nogomet, kakršnega navadno igrajo na ulicah povsod po svetu (Sherry, 2010).

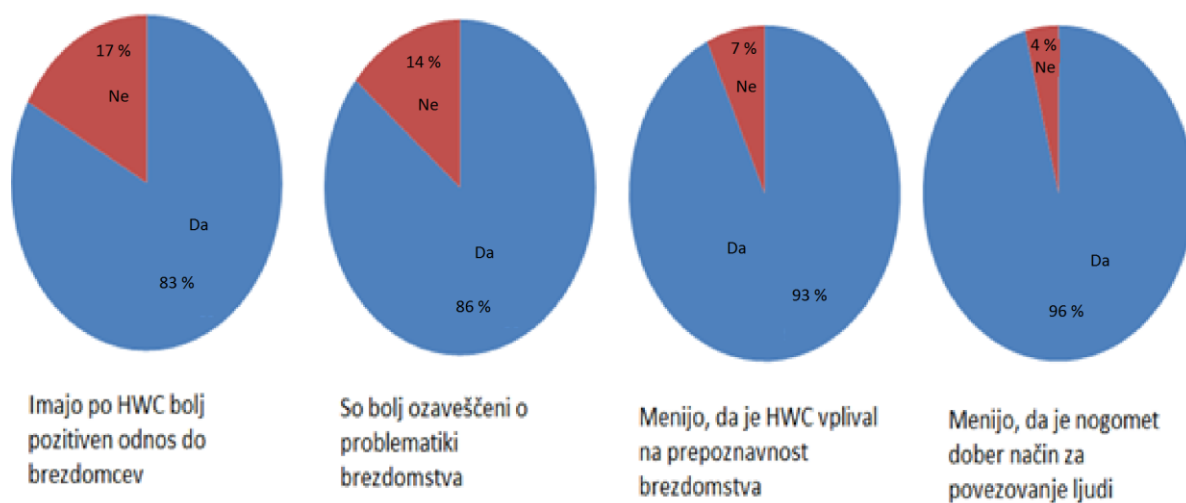
Skozi leta se je turnir razvijal in pridobival na priljubljenosti ter prepoznavnosti. Leta 2007 je na Danskem turnir obiskal veliki nogometni zvezdnik in nekdanji nogometaš Manchester Uniteda Eric Cantona. Leta 2008 v Melbournu so prvič na svetovnem prvenstvu za brezdomce nastopile tudi ženske nogometne ekipe. Leta 2011 so tekme svetovnega prvenstva za brezdomce v Parizu prvič predvajali tudi v živo prek televizijskih kanalov. Leta 2012 si je svetovno prvenstvo v Mehiki v živo ogledalo kar 168.000 ljudi. Leta 2013 so na Poljskem tekmovali predstavniki 64 različnih držav. Leta 2017 pa je na Norveškem nastopilo rekordnih 24 ženskih ekip (Timeline, b. d.).

Na uradni spletni strani Svetovnega nogometnega prvenstva za brezdomce (Changing life, b. d.) so objavili rezultate raziskave, ki je bila izvedena med igralci in navijači na svetovnem nogometnem prvenstvu. Skoraj vsi vprašani igralci menijo, da je HWC pozitivno vplival na njihova življenja, velika večina pravi, da so se po svetovnem prvenstvu izboljšali njihovi socialni stiki z družino in prijatelji ter da se je njihovo življenje močno spremenilo zaradi njihove vključenosti v nogomet, večina pa jih je tudi kasneje nadaljevala s športnimi aktivnostmi (shematično prikazano na grafu 3). Raziskava med navijači na HWC v Glasgowu leta 2016 (shematično prikazana na grafu 4) pa je pokazala, da ima večina vprašanih zaradi udeležbe na tem dogodku boljši odnos do brezdomcev in menijo, da jih je HWC bolj ozavestil

o problematiki brezdomstva, več kot 90 % pa jih meni, da je dogodek vplival na prepoznavnost brezdomstva ter se strinjajo, da je nogomet dober način za povezovanje ljudi (Changing perception, b. d.).

Graf 1. Anketa, opravljena med igralci na Svetovnem prvenstvu za brezdomce (Changing life, b. d.)

Graf 2. Anketa, opravljena med gledalci na Svetovnem prvenstvu za brezdomce v Glasgowu 2016 (Changing perception, b. d.)

Udeleženci svetovnega prvenstva so izpostavili še nekaj drugih pozitivnih vidikov tekmovanja. Za marsikaterega udeleženca je odhod na svetovno prvenstvo pomenil možnost, da so lahko obiskali drugo državo in kar nekaj je bilo takih, ki so z odhodom na svetovno prvenstvo sploh prvič leteli z letalom. Svetovno prvenstvo je v njihova življenja prineslo neko

pričakovanje, cilj, na katerega so se lahko osredotočili. Za dosego boljših rezultatov na svetovnem prvenstvu so se bili pripravljeni odreči alkoholu ter trenirati in pridobivati na telesni kondiciji. Dobili so priložnost, da lahko svetu predstavljajo svojo državo, kar jim je dalo občutek vrednosti in izboljšalo samopodobo (Magee in Jeanes, 2011). Podobne rezultate je izpostavila tudi Avstralska študija (Sherry, 2010). Izpostavili so, da so brezdomci z udeležbo na Svetovnem nogometnem prvenstvu razširili svoj socialni kapital, pridobili občutek vključenosti v družbo, razvijali medosebne odnose, imeli možnost potovanja v druge države in kontinente ter izboljšali svojo samopodobo. Nekateri so tudi dejali, da se je zaradi omenjenega dogodka (HWC) izboljšalo njihovo življenje. Študija je zajela tudi tiste ljudi, ki na svetovnem prvenstvu niso tekmovali, so pa pomagali pri organizaciji in izvedbi dogodka. Izpostavili so, da se je spremenil njihov odnos in razumevanje brezdomstva, spremenili pa so tudi pogled na svoje življenje in na priložnosti, ki jih imajo v življenju.

Na Svetovnem nogometnem prvenstvu za brezdomce vse od leta 2010 nastopa tudi reprezentanca Slovenije (Odhod Slovenske ekipe na svetovno prvenstvo v nogometu, 9. 9. 2015).

2.6.2 Športne aktivnosti za brezdomce v Sloveniji

Javni zavod Socio iz Celja vsako leto zbira ekipo brezdomnih oseb iz celotne Slovenije, ki se udeležijo svetovnega nogometnega prvenstva za brezdomce. Z zbiranjem članov in sestavljanjem ekipe so začeli že leta 2010, ko so na povabilo svetovne organizacije Homeless World Cup iz Edinburga na Škotskem postali uradni partner te mednarodne organizacije (Odhod Slovenske ekipe na svetovno prvenstvo v nogometu, 9. 9. 2015).

Poleg tekmovanj, ki obstajajo na mednarodnem nivoju, poznamo tudi tekmovanja v Sloveniji, na katerih tekmujejo brezdomci iz različnih koncev države. Od leta 2011 v Sloveniji poteka Olimpijada brezdomcev – Brezdomiada. Organizirata jo Društvo zveze izvajalcev na področju brezdomstva in socialno ranljivih skupin Brezdomni – do ključa in Društvo za socialno vključenost Mozaik. Brezdomiada je družabno srečanje vseh organizacij v Sloveniji, ki delujejo na področju brezdomstva, oziroma nekakšne Olimpijske igre, pri katerih se vsa zavetišča za brezdomce pomerijo v različnih športnih panogah. Namenjena je spoznavanju in druženju brezdomnih oseb in strokovnih delavcev, izmenjavanju izkušenj in dobrih praks. Tekmujejo v kmečkih, štafetnih in družabnih igrah, nogometu, šahu, namiznem tenisu in še nekaterih drugih igrah (5. Brezdomiada, 19. 5. 2016; 6. Brezdomiada, 11. 5. 2017; Felicijan, 2015; Olimpijada brezdomcev – Brezdomiada, b. d.). Ob dnevu brezdomcev pa Brezdomiado organizirajo tudi v zavetišču za brezdomce v Slovenj Gradcu, kjer se tekmovalci pomerijo v namiznem nogometu in pikadu (Brezdomiada: Druženje in tekmovanje brezdomcev, 10. 10. 2016).

V Sloveniji se z vključevanjem brezdomcev v športne aktivnosti ukvarjajo tudi v društvu Kralji ulice. Z organizacijo športnih aktivnosti so začeli leta 2007 na pobudo uporabnikov. Najprej so začeli s pohodi v okolici Ljubljane in plavanjem na kopališču Kodeljevo. Kmalu za

tem se je ustanovila tudi brezdomna nogometna ekipa. Nogometna ekipa sodeluje na več turnirjih tako v Sloveniji kot tudi v tujini. Leta 2009 so odigrali prijateljsko tekmo s Hrvaško nogometno reprezentanco brezdomcev ter se udeležili športnih iger za socialno izključene na Danskem. Leto kasneje so se udeležili športnih iger za socialno izključene na Nizozemskem. Leta 2014 so postali člani Evropske organizacije za šport in socialno integracijo in od istega leta sodelujejo na tradicionalnem nogometnem turnirju Regenbogen cup v Nemčiji. Društvo skuša omogočiti čim večjo dostopnost športnih objektov, infrastrukture in programov ter brezdomce spodbujati k športno-rekreativni in telesni dejavnosti. Posebno pozornost posvečajo tistim s prekomerno telesno težo, spodbujati pa želijo tudi enakost spolov v športu (Šport, b. d.).

3. EMPIRIČNI DEL

3.1 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

Glavni raziskovalni problem magistrskega dela je ugotoviti, kakšno je mnenje brezdomcev in strokovnih delavcev o vplivu športnih aktivnosti, ki jih ponujajo v društvu Kralji ulice. Problem sem želel raziskati z dveh različnih zornih kotov, zato sem se odločil, da v študijo vključim tako brezdomce, ki se udeležujejo športnih aktivnosti, kakor tudi strokovne delavce, ki te aktivnosti organizirajo in vodijo. Namen raziskave je ugotoviti, kakšno je mnenje brezdomcev o vplivu športnih aktivnosti na njihovo zdravje, socialne mreže in druge vidike življenja. Zanimalo me je tudi, kaj menijo o ponujenih aktivnostih in kakšne so značilnosti njihovega udeleževanja. S perspektive strokovnih delavcev pa sem želel izvedeti, na kakšen način uspejo pritegniti brezdomce k udeleževanju v športnih aktivnostih in kako te po njihovem mnenju vplivajo na življenje uporabnikov. V Sloveniji takšne raziskave še ni bilo, so pa študije iz tujine pokazale, da ima udeleževanje brezdomcev v športne aktivnosti različnih obsežnosti pozitivne vplive na njihovo telesno in duševno zdravje, socialno integracijo, počutje in samopodobo (Magee in Jeanes, 2011; Sherry in Strybosch, 2012). Študija Sherry (2010) je pokazala, da je težko dokazati neposredno povezavo med športom in socialno spremembo, je pa mogoče proučiti uspešnost različnih športnih programov, dogodkov in tekmovanj. V raziskavi biografij ljubljanskih brezdomcev je Razpotnik (2008) ugotovila, da so redne in kontinuirane aktivnosti velikega pomena za doseganje sprememb v življenju brezdomcev. V svoji raziskavi me je zanimalo, kako športne aktivnosti, ki so brezdomcem že ponujene v Sloveniji, vplivajo na različne vidike njihovega življenja in kakšne so možnosti za uporabo teh aktivnosti v programih pomoči. V primeru, da v moji raziskavi pridem do podobnih rezultatov, kakor pri raziskavah v tujini, lahko z njo prispevam k večji uporabi športa kot ene izmed možnosti pri delu z brezdomci in drugimi ranljivimi skupinami.

3.2 CILJI RAZISKAVE

Cilj raziskave je proučiti mnenje brezdomcev o tem, ali vključevanje v športne aktivnosti pripomore k njihovi socialni integraciji, vpliva na njihovo samopodobo ter na njihovo fizično in duševno zdravje. Poleg tega bi rad raziskal, kaj strokovni delavci menijo glede učinkovitosti športnih programov, ki jih ponujajo v društvu Kralji ulice, ter ugotovil, če so ponujene športne aktivnosti po mnenju strokovnih delavcev in brezdomcev vplivale na njihovo kakovost življenja. Zanima me tudi, kakšno je mnenje brezdomcev o ponujenih športnih aktivnostih, kaj jim je do sedaj udejstvovanje v teh aktivnostih prineslo in kaj od ponujenega športnega udejstvovanja pričakujejo v prihodnosti.

3.3 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Raziskovalna vprašanja, ki sem jih oblikoval na podlagi prebrane literature, so:

- Kaj brezdomci menijo o športnih aktivnostih, ki jih ponuja program Kralji ulice – katere športne aktivnosti pogrešajo, katere bi še želeli obiskovati?
- Kako, menijo, da se je s pomočjo športnih aktivnosti spremenila njihova socialna mreža?
- Kakšne so značilnosti njihovega udeleževanja v športnih aktivnostih, na tekmovanjih?
- Na katera področja življenja brezdomcev po njihovem mnenju lahko vplivajo športne aktivnosti?
- Kako brezdomci ocenjujejo vpliv športnih aktivnosti in tekmovanj na njihovo življenje?
- Kaj so tisti dejavniki, ki po mnenju strokovnih delavcev v programu Kralji ulice pritegnejo uporabnike v športne aktivnosti?
- Kakšni so po mnenju strokovnih delavcev učinki športnih aktivnosti na uporabnike v primerjavi s tistimi, ki se športnih aktivnosti ne udeležujejo?

3.4 METODA IN RAZISKOVALNI PRISTOP

3.4.1 Opis vzorca

Vzorec je glede na razdelitev Vogrinca (2008) namenski. Zajema 10 brezdomcev moškega spola, starih med 25 in 60 let, s povprečno starostjo nekaj manj kot 42 let, ki se že udeležujejo športnih aktivnosti pri Kraljih ulice. Intervjuvanci prihajajo iz različnih koncev Slovenije, njihova skupna točka pa je, da trenutno vsi bivajo v Ljubljani, vsi imajo za seboj izkušnjo brezdomstva in vsi igrajo nogomet. Kar polovica od njih je povedala, da imajo za seboj izkušnjo uporabe prepovedanih drog, trije pa so poročali tudi o soočanju s težavami v duševnem zdravju. Opravil sem intervjuje tudi s tremi strokovnimi delavci, zaposlenimi v društvu Kralji ulice – eden je koordinator športne sekcije, drugi je športno sekcijo vodil pred njim, tretji pa je zadolžen predvsem za tehnične stvari, kot so rezervacije kombijev, igrišč ter pomoč pri izvedbi treningov. Intervjuje sem izvajal po koncu treningov. Najprej sem opravil intervju s strokovnim delavcem, ki mi je kasneje pomagal pri pridobivanju ostalih intervjuvancev. Ti so se intervjujev udeležili prostovoljno in podali privolitev za uporabo njihovih anonimnih podatkov v namene magistrskega dela.

3.4.2 Opis postopka zbiranja podatkov

Podatke sem prvotno želel pridobiti s pomočjo dveh fokusnih skupin, posameznih intervjujev, neformalnih pogovorov ter opazovanja z udeležbo. Nameraval sem izvesti dve fokusni skupini z brezdomkami in brezdomci ter predvidoma tri intervjuje s strokovnimi delavci pri društvu Kralji ulice. V prvo fokusno skupino se je vključilo šest oseb, v drugo pa samo dva.

Tako sem bil prisiljen v spremembo postopka zbiranja podatkov in sem podatke zbiral s pomočjo individualnih in skupinskih intervjujev. Ker se športnih aktivnosti udeležujejo predvsem moški, v vzorec nisem uspel vključiti nobene uporabnice ženskega spola. Vprašanja pri intervjujih so bila delno strukturirana in odprtega tipa ter oblikovana glede na cilje in raziskovalna vprašanja. Intervjuji s strokovnimi delavci so potekali individualno. Pred samo izvedbo intervjuja oziroma fokusne skupine sem od vsakega udeleženca dobil ustno soglasje, da lahko pogovor posnamem z diktafonom. Podatke sem zbiral tudi z udeležbo na treningih. V času od marca do maja sem se udeležil štirih treningov, podatke pa sem zapisoval v dnevniški obliki. Stopnjo veljavnosti in zanesljivosti sem zvišal z uporabo postopkov, ki vplivajo na večjo kakovost dobljenih podatkov (npr. vmesno zapisovanje, uporaba diktafona, avtorizacija zapisov) ter s predhodno refleksijo lastnih perspektiv (Vogrinc, 2008).

3.4.3 Postopek obdelave podatkov

Zvočne posnetke sem najprej poslušal in dobesedno prepisal ter jih analiziral s pomočjo kodiranja. V analizo sem vključil tudi svoje zapise s treningov, ki sem se jih udeležil. Zvočne posnetke sem analiziral po naslednjih korakih: urejanje gradiva, določitev enot kodiranja, odprto kodiranje, izbor in definiranje relevantnih pojmov in kategorij, odnosno kodiranje in oblikovanje končne teorije (Mesec, 1998). Kot predlaga Vogrinc (2008), sem nato v rezultatih in interpretaciji odgovoril na raziskovalna vprašanja, tako da sem analizirane podatke, pridobljene s pomočjo intervjujev, povezal s teoretičnimi izhodišči. Za anonimnost intervjuvancev sem poskrbel tako, da sem namesto osebnih imen uporabil oznake (O1, O2, S1, S2), izbrisal sem tudi imena oseb, o katerih so govorili, uporabljal pa nisem niti izjav, v katerih bi lahko izdali kraji, od koder prihajajo, ali pa na kakršen koli drug način izdali svojo anonimnost.

4. REZULTATI

4.1 ODGOVOR NA 1. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

Raziskovalno vprašanje: »Kaj brezdomci menijo o športnih aktivnostih, ki jih ponuja program Kralji ulice – katere športne aktivnosti pogrešajo, katere bi še želeli obiskovati?«

Vsi intervjuvanci so bili zadovoljni s športnimi aktivnostmi, ki jih ponujajo v društvu Kralji ulice. Všeč jim je, da so športne aktivnosti brezplačne in da nikjer drugje ne ponujajo česa podobnega. Dva sta celo dejala, da je šport ena boljših stvari, ki jih ponujajo Kralji ulice.

Izjavi (intervjuvance sem označil s črko O ter številkami od 1 do 10):

O5: »Ena boljših stvari, ki jih imajo Kralji.«

O3: »Ja, šport, ena boljših stvari. Tko da je, ja, kr v redu se mi zdi, mal zamot vsaj en dan v tednu.«

Nekateri so bolj seznanjeni s športnimi programi, ki jih Kralji ulice ponujajo, drugi pa manj. Dva intervjuvanca sta izjavila, da je nogomet edina športna aktivnost, ki jo Kralji ulice ponujajo, medtem ko so nekateri drugi našteali tudi pohode, smučanje, tenis in šah ter plavanje oziroma izlet na morje. Je pa nogomet edina kontinuirana športna aktivnost pri Kraljih ulice, ki poteka vsak teden. Eden od intervjuvancev je namreč dejal, da se najdejo tudi druge športne aktivnosti, a se nobena druga ni uveljavila tako kot nogomet.

Izjave:

O2: »Sej samo nogomet imajo. Sej družga nimajo.«

O5: »Nič truzga tazga ni, k pol bi šel tam, ni nč podobnega ...na žalost samo nogomet.«

O9: »Je en gospod, ki jim je zdej že petič ali četrtrič zrihtal en dan smučanja v Kranjski Gori in dobijo karte in dobijo vse ... Rad se potapljam, tko na dah, zdej letos bomo šli prej na morje, ko si bom lahk privošču, tko da bom res užival.«

O7: »Ja, Rožnik, zdej se bo šlo na Rožnik.«

O1: »Najde se tut, ma da bi se to tuk prijelo, da se to nadaljuje.«

Poleg nogometa bi si želeli tudi drugih športnih aktivnosti. Trije bi želeli igrati košarko, štirje odbojko, dva sta omenila namizni tenis, enega pa bi zanimalo kegljanje oziroma bowling.

Izjave:

O6: »Košarko!«

O5: »Košarko, ja. Jaz se z vsem športi ukvarjam.«

O3: »Odbojka isto meni je všeč.«

O3: »Košarka, odbojka, nogomet ... to so meni eni taki aktivni športi, da se celo telo razgiba.«

O2: »Odbojka bi tut men sedla.«

O9: »Ja, keglanje, bowling mogoče.«

O7: »Odbojka, ping pong.«

O8: »Ping pong in odbojka sta meni zakon.«

Bolj kot po drugih športih so vprašani izražali željo po večjemu številu terminov za igro nogometa in po večjemu razumevanju države in finančni pomoči. Menijo, da bi si lahko z več finančnimi sredstvi privoščili več izletov in tekmovanj v tujini, opremo, pa tudi več terminov za druge športne aktivnosti.

Izjave:

O2: »Če bi imeli še en termin bi blo meni osebno veliko boljše. Še ob petkih če bi imel bi blo kr boljše. Pomoje bi vsi prišli, ne.«

O4: »Sej pravim, večkrat bi mogl met.«

O8: »Večkrat bi lahk rekreiral se, vsaj dvakrat na teden, tko kot smo imel.«

O3: »Men dobesedno zafila dan v bistvu. Tko da dobesedno pogrešam ko je blo ob petkih, ko je bil fuzbal dvakrat na teden.«

O4: »Več dnarja od ministrstva, da gremo večkrat vn ... Prej smo imel dvakrat na let tujino, zdej imamo enkrat. Nemčija, Italija..«

O7: »Lahko bi več potoval, po tujini recimo ... več teh bi mogl met. Fora je, nas vabijo, na Nizozemsko nas vabijo, pa ne mormo gor pridet, ker rabimo šotor.«

O7: »Ni placa da bi kej, povsod moreš plačat.«

O8: »To je loh kraljem že problem.«

Nekateri intervjuvanci so dejali, da jih rekreacija, ki jo ponujajo Kralji ulice, spodbudi k temu, da se samoiniciativno več gibljejo.

Izjave:

O2: »Jaz ne vem kaj me je pičlo, ma zdej vsak dan grem dvakrat na Ljubljanski grad.«

O3: »Men je isto spodbuda to. Sem začel mal laufat.«

O9: »V bistvu, ko bom kolo imel bom vsak dan na kolesu.«

O8: »Zdej ko bo lepo vreme js hodim tud dost v gmajno tečt, ta večna pot.«

Športne aktivnosti oziroma ukvarjanje s športom tako ni omejeno samo na termin, ki ga organizirajo Kralji ulice, prav tako pa ni omejeno samo na šport. En od intervjuvancev je dejal, da preko športnih aktivnosti dobi tudi informacije tako na športnem področju kot tudi na katerem drugem.

Izjava:

O3: »Ja ja, pa od koga kakšno informacijo dobim, od koga kakšno športno al pa kej tako. Tko, da to na primer ni samo šport. To je tko, da mi nardi en dan.«

Intervjuvanci so na splošno zadovoljni z aktivnostmi, ki jih ponujajo v društvu Kralji ulice. Nekateri so izrazili željo, da bi poleg nogometa igrali še košarko, odbojko, namizni tenis in kegljanje, še več pa je bilo takih, ki bi si želeli večkrat tedensko igrati nogomet. Športne aktivnosti, ki jih ponujajo Kralji ulice, so nekatere uporabnike spodbudile k temu, da so se tudi samoiniciativno začeli več gibati.

4.2 ODGOVOR NA 2. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

Raziskovalno vprašanje: »Kako, menijo, da se je s pomočjo športnih aktivnosti spremenila njihova socialna mreža?«

Prav vsi intervjuvanci so potrdili, da se je s pomočjo športnih aktivnosti razširila njihova socialna mreža. Intervjuvanci so pripravljeni spoznavati druge ljudi, tudi mene so pozvali, da lahko na rekreacijo povabim še kakšnega prijatelja – in s tem bi razvili nova poznanstva. Poudarjajo, da so preko športa spoznali ljudi z vseh vetrov, z nekaterimi so se bolj ujeli z drugimi manj. Povezali so se tudi s prosilci za azil, s katerimi so lansko leto enkrat tedensko skupaj igrali nogomet. Enim je šport ponudil tudi možnost, da se lahko medijsko izpostavi in svoje zgodbe delijo z drugimi.

Izjave:

O3: *»Tko da se najde res, tko kot je rekel, ful mešano folka in se najde, zmer se s kom najde. Nova poznanstva..«*

O9: *»Velik, velik, zmeram nove, tut večkrat se izpostavljam tko na časopisu kot na televiziji...«*

O8: *»Absolutno, k vidš iz vseh strani vidš. Od recimo tle na polancu Radio Študent, so ful v redu ljudje.«*

O4: *»Potem pridejo še uni migranti, so enim so všeč, drugi so bolj švohnejši, pa se mi mal pomešamo med njimi če kdo manjka pa je top, ne, men osebno.«*

O6: *»Tujci, Sirijci pridejo igrat za nas.«*

O3: *»Nova ekipa, veze, nove zgodbe. Zveš kej družga v bistvu. Zveš kej novga.«*

O4: *»Če imaš kakšnega frenda prpejil, pa bomo pol skup. Pa se spet, ena vez, eno prijateljstvo novo.«*

Med člani ekipe se ustvari neka kolegialnost, med nekaterimi tudi trajna vez, prijateljstvo, z drugimi pa zgolj izmenjajo kakšne informacije, ki so lahko športne narave, lahko pa se dotikajo tudi drugih ravni življenja. Druženje in sodelovanje znotraj ekipe, je nekatere prepričalo tudi tako, da so svojo staro družbo zamenjali za novo. Posebnost so tudi tekmovanja v tujini, kjer uporabniki več dni preživijo skupaj v skupnih prostorih, jejo in spijo skupaj. Dva od intervjuvancev sta dejala, da na tekmovanjih v tujini delujejo kot ena družina. Druži jih ljubezen do športa, pravijo pa, da jim te aktivnosti dajo več, da to ni samo šport.

Izjave:

O4: *»To druženje potegne marsikaterga iz te slabe družbe v mal drugačno pa bo pustil tisto pa prišel sem.«*

O3: » ... pa kolegialnost je v redu, na primer midva se ne družva, pa se ustaviva na cesti pa si poveva kakšno besedo tako, dobro zdej z njim se tudi zdej poznavava na sveže in še tolik boljše zdej ko prhajam, njih poznam vse na videz in sem nekako z njim več v kontaktu, ne vem ekipa, neki se je, neki se ustvari neka kolegialnost ne vem, prijateljstvo, je pa res ena kolegialnost.«

O4: »Tako je, ena vez nastane. To ostane.«

O1: »Ampak bistvo je tega, da se družmo, da smo kot ekipa in da imamo radi šport ane.«

O10: »Z veseljem se pač udeležim, k so družba, dobra družba so in pač se da z njimi dobro skup igrati.«

O3: »Jaz pa on si poveva kakšno besedo, jaz pa ti si tut več poveva naprimer, z njim si izmenjam bolj kakšne tehnične zadeve, kakšne besede, z njim življenjske na primer, tko da to je men vseč v ekipi. Pa od koga kakšno informacijo dobim, od koga kakšno športno al pa kej tako. Tko da to naprimer ni samo šport. To je tko da mi nardi en dan.«

O4: » ... ko pa gremo v tujino, ko smo po tri, štir dni skupaj in jemo in spimo skupaj, smo pa kot ena familija.«

Eden od intervjuvancev je ekipo Kraljev ulice spoznal, ko je igral za nogometno ekipo Šenta. Takrat so se skupaj s Kralji ulice odpravili na nogometni turnir na Češko, kjer so se med seboj spoznali in povezali in se je nato, ko je zapustil Šent, pridružil nogometni ekipi Kraljev ulice.

Izjava:

O9: »Tko da, ja, smo začel mal, so nas povabl, oziroma smo se sami pridružil in so bli veseli, plus tega, da smo bli skupi na turnirjih, najprej smo mi šli kot Šent, na Češko, v Prago. Potlej nasledn let, smo šli pa skupaj, pod skupno ekipo, oziroma oni s svojo pa mi s svojo. Pol smo se pa začel connectat. Smo se vmes tut skup pelal gor po avtocest, smo mel afne guncal pa tko, je blo prav fajn a veš.«

Eden od intervjuvancev pa je dejal, da je preko športnih tekmovanj, na katerih je sodeloval s Kralji ulice, ponovno srečal ljudi iz preteklosti, za katere je mislil, da jih ne bo videl nikoli več.

Izjava:

O8: » ... sem pa jaz srečal ene par znancev iz prej, tko da zanimiv kje se srečaš pol. Ko misliš da se ne boš nikol več srečal, potem se pa srečaš. Nogomet je res, združuje, no, če mene vprašaš. Bi mogu združevati.«

Vsi intervjuvanci so bili mnenja, da se je preko športnih aktivnosti razširila njihova socialna mreža. Spoznali so nove ljudi, pridobili nove informacije, med nekaterimi člani ekipe pa sta se razvila tudi kolegialnost in prijateljstvo.

4.3 ODGOVOR NA 3. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

Raziskovalno vprašanje: »Kakšne so značilnosti njihovega udeleževanja v športnih aktivnostih, na tekmovanjih?«

Največ informacij o tem, kako zgledajo športne aktivnosti pri Kraljih ulice, sem dobil o nogometu. Kar nekaj intervjuvancev mi je dejalo, da so v ekipi zbrani fantje z »vseh vetrov« in da se je pogosto težko medsebojno uskladiti ali razumeti. Pogosto prihaja do prepirov, dogaja se, da igralci predčasno zapuščajo treninge, je pa eden od intervjuvancev dejal, da se mu zdi zanimivo to, da nikoli ne pride do fizičnih obračunov. Eden od intervjuvancev je izpostavil, da se mu zdi zelo pomembno to, da je določen okvir, kdaj in kje so treningi, ker je mnenja, da se sami za kaj takega ne bi uspeli dogovoriti, drugi pa je dodal, da so pomembna pravila, od katerih se ne odstopa.

Izjave:

O9: *»Mi smo tko, z vseh vetrov zbrani.«*

O5: *»Tok različnih ljudi in različnih karakterjev ampak glavna razlika, če si folk organizira rekreacijo so ponavad kolegi, pa so tut že tko kompatibilni, tle pa je folk z vseh vetrov.«*

O4: *»Veš kaj je zanimiv, vsak ima svojo zgodbo, ampak stepemo se pa nikol ne. Pa kamor kol gremo pa se stepemo ne. Povemo si kakšno ostro ... «*

O5: *»Kaj ste zdej vsi fini, vsakič se skregamo tle na fuzbalu, skoz živci trpijo ampak zdej naslednjič spet pridemo. Tut to je v redu.«*

O7: *»Zdej je mal boljš, ma še bolj bi mogli bit družni, to nam manjka.«*

O5: *»Ne to je pa ena stvar k je pomembna, okvir mora bit določen. Teh naših družbah ko se zmenimo, lahk da se bomo enkrat zbral, naslednjič nau več nobenga. Če se pa ve, da imajo Kralji to takrat, pa moreš takrat pridet, ja.«*

O6: *»Drugač na cesti je živo, nebi se znali organizirat.«*

O9: *»Samo je pa tut tko ne, imamo ena pravila, k je fajn, da se ne odstopa.«*

So pa v ekipi tudi taki, ki menijo, da se dobro razumejo, sodelujejo drug z drugim in sploh na skupnih izletih, pravijo, da delujejo kot ena družina, vsak za vsakega poskrbi. Med seboj si tudi delijo in izposojajo opremo. Mnenja so, da jih nogomet povezuje, nekateri se družijo tudi izven nogometnih igrišč. V lanskem letu so enkrat tedensko igrali tudi z migranti, ki so bili nameščeni v centru na Kotnikovi. Z njimi so se kar hitro ujeli in skupaj nastopali tudi na turnirju. Večina intervjuvancev v letošnjem letu pogrša termin, ki so ga imeli skupaj z migranti. Za nogometno ekipo Kraljev ulice je nekoč nastopalo tudi eno dekle, za katero pravijo, da je bila enakovredna članica in da niso izključevalni glede na spol.

Izjave:

O4: *»Jemo in spimo skupaj, smo pa kot ena familija ... vsak na vsazga gleda.«*

O9: *»Tle na Kraljih je pa velik volje ... fuzbal nas druž.«*

O4: *»Ja glej, štekat se mormo da sploh kej laufa.«*

O3: *»Jaz sem na primer dobu rokavice za golmana, zdej če jih imam js pa nekdo drug bo rabu, js jih bom dal naprej.«*

O9: *»Tut smo imel svoj čas eno punco, k je igrala z nami. Tko da nismo izključevalni pa moški ego pa to.«*

O9: »Potem pridejo še uni migranti, so enim so vseč, drugi so bolj švohnejši, pa se mi mal pomešamo med njimi če kdo manjka pa je top, ne, men osebno.«

Posebno mesto v športni ekipi Kraljev ulice imajo turnirji, predvsem tisti v tujini. Na turnirjih so člani pogosto več dni skupaj. Čas preživijo skupaj že med večurno vožnjo, nato si na turnirjih delijo sobe, skupaj jejo, spijo, preživljajo prosti čas. Novince na prvih izletih v tujino čaka tudi »krst«. Večinoma so mnenja, da so turnirji dobro organizirani. Na turnirjih so se sprostili, uživali, spoznavali nove ljudi, nove kulture. Po turnirjih so si ogledali tudi kraje, v katerih so bili turnirji, ali pa so obiskali kakšne znamenitosti po poti.

Izjave:

O4: »Sami kuhamo tudi, spimo v istem prostoru.«

O4: »Kdor je prvič v tujini je kot en krst ne.«

O8: »Turnirji so odlično so uštimani, sam kapa dol, vozijo nas.«

O4: »Greš v tujino, se imaš fajn, v Sloveniji pa ti manjka samo to.«

O8: »Rad sem hodil na turnirje, itak, potuješ, mal vidiš nove ljudi, druge kulture spoznaš dobesedno...«

O9: »Tud si star mest ogledal star del Prage pa tko ... pol smo šli še v Piso, bil sem na stolpu.«

O8: »Smo šli na Sljeme.«

Pomemben faktor pri športnih aktivnostih je tudi to, da so brezplačne. Večina intervjuvancev je dejala, da si plačljivih športnih aktivnosti ne bi mogli privoščiti in so zato zelo zadovoljni z aktivnostmi, ki jih organizirajo Kralji ulice. Društvo poskrbi tako za prevoz na turnirje kot tudi za hrano. V društvu se trudijo, da bi priskrbeli tudi opremo za člane, navadno priskrbijo drese in žoge, športne copate pa si uporabniki morajo večinoma priskrbeti sami.

Izjave:

O3: »Pa ker je zastonj ... meni na primer zarad dnarja, itak se mi pozna, se odločim hitrej dost ne. Pa tud obdržim se lažje ne, vsaj jaz.«

O5: »Ja ko pomisliš, nimamo dnarja, da bi si ne vem dvorane, ni v bistvu, težko si.«

O7: »Ja, sami mormo superge kupit, drese imajo oni.«

O7: »To sami kupmo.«

O8: »Super je bilo v gorici, tam smo zmagal, pa jedli smo tam ko lordi, pa v Murski Soboti, kosilo, hudo kosilo tam pri njih.«

O8: »Ja seveda, zastonj, to vse kralji plačajo.«

Glede razlogov, zakaj se udeležujejo športnih aktivnosti, so bili intervjuvanci razdeljeni na dva tabora. Eni se športnih aktivnosti udeležujejo zaradi rekreacije in sprostitve, drugim pa največ pomenijo dosežki in rezultat. Veliko se jih je pohvalilo, da so s Kralji ulice osvojili že veliko pokalov – tako nogometna kot tudi šahovska ekipa.

Izjave:

O8: »Eni pa sam jejo, s takimi jaz ne mislim hodit na turnirje, ker greš da kak rezultat nardiš.«

O7: »... ne, men so turnirji, da smo čim boljši, da prinesemo pokal, sej na kraljih imamo ful pokalov. Tudi od šahovske sekcije so osvojili par pokalov.«

O4: »Pridte na Kralje pogledat kok je pokalov. Sej jih nimamo več kam dat. In iz tujine in po Sloveniji, tko da smo kr. Smo kr zagrizeni kar se tega tiče.«

O3: »Zdej meni osebni to ni tok, mene zainteresira, da bi šli tko kot ekipa kam, ampak prav ta aktivnost to športno je res neki kar me sprošča.«

O10: »Ja pač da si telesno aktiven, pa ko končaš, da imaš neki od sodelovanja, da vidiš družbo kaj so ti prinesli, kok ti pomen to vsakmu posebej. Meni je pomembno že to, da se udeležim in dam vse od sebe.

O1: »Ampak bistvo je tega, da se družmo, da smo kot ekipa in da imamo radi šport ane.«

Ekipa Kraljev ulice je nekaj let tekmovala tudi v veteranski ligi v Ljubljani. Težavo so imeli z zbiranjem članov, ki so lahko tekmovali, saj lahko v veteranski ligi nastopajo le osebe, starejše od 35 let. Poleg tega je bila liga zelo kakovostna, Kralji ulice pa so težko zbrali stalno ekipo, ki bi lahko bila konkurenčna.

Izjava:

O9: »Bli smo v ligi, nastopal smo v eni ligi par let, pol pa kaj je blo, dnarja ni al.. ni šlo.. Pa tud tam je bla starejša, veterani so igral. Pa je blo premal, nimaš rezerve. Zmanjka ti energije pa motivacija, dobiš 3, 4 gole a veš, te mine. Pol pa se veselimo enga gola. Al pa tri četrt tekme zdržimo, pol na konc pa nas ubijejo, nam dajo ene tri gole pa kot da smo bli nule. Je dost kvalitetno, ne. Mi smo tko, z vseh vetrov zbrani, al pa se nardi ekipa, tut če imamo dobro ekipo, pa ni stalna. En gre ke pa pol za uno ekipo za za tretjo pa pol poškodovan in je mau tko.«

Poleg nogometa in šaha Kralji ulice organizirajo tudi pohode in smučanje. Pohode organizirajo večkrat letno v okolici Ljubljane, na smučanje pa se odpravijo enkrat letno v Kranjsko goro. V zameno za brezplačne smučarske karte se uporabniki spomladi odpravijo v Kranjsko goro in pomagajo počistiti kolesarske poti in okolico.

Izjavi:

O9: »Bili smo pa tud, je en gospod, ki jim je zdej že petič ali četrtič zrihtal en dan smučanja v Kranjski Gori in dobijo karte in dobijo vse, imajo pa pol spomlad k sneg skopni, grejo na kolesarsko stezo v Kranjsko Goro pa tam počistit smeti in imajo eno delovno akcijo cel dan, da se mal revanširajo za frej karte in da to mal smo solidarni oziroma da se fer obnašamo a veš.«

O7: »Ja, Rožnik, zdej se bo šlo na Rožnik.«

Poleg športnih aktivnosti pa imajo organizirane tudi ogleda športnih prireditev. Nekateri športni klubi, predvsem Nogometni klub Olimpija in Košarkarski klub Olimpija, društvu

prispevajo letne karte, ki si jih uporabniki lahko izposodijo ter jih po končani tekmi vrnejo v dnevni center. Poleg letnih kart pogosto dobijo tudi karte za tekme hokeja, rokomet, odbojke oziroma tistih športov, za katere uporabniki pokažejo interes.

Izjavi:

O9: *»Imamo pa tud urejeno, nam pomaga nogometni klub Olimpija s kartami. Imamo, si lahko zastojn ogledamo, imamo na derbijih 10 kart, drugač pa 20. Večkrat nam kej ostane, se pa nardi da nam tut grejo vse.«*

O9: *»Košarko imamo sezonske karte na Kraljih in pol pred tekmo si jo vzameš sezonsko, pol jo pa nazaj prneseš.«*

Glavna značilnost športnih aktivnosti, ki jih organizirajo Kralji ulice, je ta, da se jih udeležujejo najrazličnejši ljudje. Aktivnosti se udeležujejo osebe, ki imajo izkušnjo brezdomstva, pa tudi taki, ki je nikoli niso imeli. Na treninge prihajajo tudi osebe, ki so vključene v programe drugih organizacij (npr. Šent). V lanskem letu so se jim na nogometnih treningih pridružili tudi migranti, v ekipo pa je bilo vključeno tudi eno dekle. Športne aktivnosti so odprte za vse, ne glede na starost, spol, narodnost, diagnozo. Ravno zaradi te raznolikosti pa na treningih pogosto prihaja do prepиров. Pomemben faktor pri športnih aktivnostih je tudi ta, da so brezplačne. Eni se športnih aktivnosti udeležujejo zaradi rekreacije in sprostitve, drugi pa zaradi želje po doseganju rezultatov na tekmovanjih. Poleg športnih aktivnosti Kralji ulice svojim uporabnikom omogočajo tudi ogled športnih prireditev.

4.4 ODGOVOR NA 4. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

Raziskovalno vprašanje: *»Na katera področja življenja brezdomcev po njihovem mnenju lahko vplivajo športne aktivnosti?«*

Področja življenja brezdomcev, na katera po mnenju intervjuvancev vplivajo športne aktivnosti, lahko razdelim v več podskupin. Prva od njih so razširitev socialnih mrež, nova poznanstva, kolegialnost, prijateljstva, druženje in povezovanje z drugimi ljudmi, kar pa sem podrobneje opisal že pri drugem raziskovalnem vprašanju.

Drugo področje, ki so ga omenili, je zdravje. Nekateri so neposredno povedali, da je po njihovem mnenju šport zdrav, drugi pa so se zdravja dotaknili bolj posredno. Govorili so o tem, da zaradi športnih aktivnosti zaužijejo manj alkohola, pokadijo manj cigaret in zmanjšajo uporabo ali pa celo prenehajo z uporabo prepovedanih drog. Menijo, da šport prečisti njihovo telo, hkrati pa pridobijo na telesni kondiciji in apetitu.

Izjave:

O6: *»Namesto da popivaš, je bolj pomembno da si na igrišču. Pa da si bolj zdrav.«*

O3: *»Jaz sigurno bi. Sej enkrat sem opazil da tist dan v četrtek, da nebi slučajno kadil travo. Samo zarad tega, ker vem, da nisem sposoben tok igrat.«*

O4: *»Če ne družga ene tri čike manj pokadiš v tej uri.«*

O7: *»Eno moč pač dodatno dobiš in.: motivacije pa čisto se pol počutiš. Si zaflikan s tobakom, alkoholom, spuca.«*

O3: *»Apetit imaš v bistvu, ješ.«*

Poleg telesnega zdravja šport pozitivno vpliva tudi na duševno zdravje intervjuvancev. Ponuja jim možnost za dokazovanje, vpliva na njihovo dobro voljo, sprostitve, dobro počutje, zbistri jim misli, nekateri pa so preko športa prišli do spoznanja, da so v življenju tudi pozitivne stvari, zmage in porazi, in jim to pomaga, da se lahko poberejo tudi v življenju.

Izjave:

O1: *»Na vse, dobro voljo, na počutje. Itak.«*

O2: *»Sprostitev.«*

O3: *»Spanje zvečer, lažje zaspiš, misli ne begajo.«*

O1: *»Pol čež šport ko vidiš da so tudi pozitivne stvari, greš lažje skozi življenje.«*

O9: *»Kar se pa tiče športa kot takšnega, mene je šport naučil fajterstva, pa da so v življenju zmage in porazi. In pol se vse poštima a veš.«*

Nekateri intervjuvanci so dejali, da jim športne aktivnosti zapolnijo prosti čas in osmislijo dan. Menijo, da zaradi športnih aktivnosti ne izgubljajo časa, izogibajo pa se tudi »neumnostim«.

Izjave:

O5: *»Jaz bom samo eno stvar povedal. Da ko sem začel hoditi, kako bi to povedal, ni bilo nič tazga, zdej pa že ko je sobota, nedelja, že čakam četrtek.«*

O2: *»Sej pri meni je tud tko.«*

O5: *»Pa zmanjšuje da delaš neumnosti. Kakršnekol. Ne bluziš, ne zgubljaš cajt.«*

Nekaterim intervjuvancem so športna tekmovanja ponudila tudi možnost izletov, spoznavanja drugih držav in kultur, česar si pred tem niso mogli privoščiti.

Izjava:

O8: *»Itak, potuješ, mal vidiš nove ljudi, druge kulture spoznaš dobesečno.«*

Intervjuvanci so dejali, da športne aktivnosti osmislijo njihov prosti čas in pozitivno vplivajo na njihovo telesno in duševno zdravje in samopodobo. Menijo, da so pridobili na telesni moči in kondiciji, hkrati pa zmanjšali uporabo tobačnih izdelkov, alkohola in drog. Preko športa so razširili svoje socialne mreže, športna tekmovanja pa so jim omogočila spoznavanje drugih držav in različnih kultur.

4.5 ODGOVOR NA 5. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

Raziskovalno vprašanje: »Kako brezdomci ocenjujejo vpliv športnih aktivnosti in tekmovanj na njihovo življenje?«

Že pri prejšnjem raziskovalnem vprašanju se je izkazalo, da brezdomci menijo, da športne aktivnosti vplivajo na razširitev socialnih mrež, na njihovo fizično in duševno zdravje, na to, da uživajo manj alkohola in prepovedanih drog, zmanjšajo kajenje, zapolnijo svoj prosti čas ter spoznavajo druge kulture in države.

Nekaterim od intervjuvancev pa šport pomeni še veliko več. Eden je dejal, da brez športa ne more živeti, drugi pa pravi, da mu žoga pomeni vse. Pravi, da ga je šport dvignil iz težkih življenjskih situacij, mu dal spodbudo, da se je pobral, ga naučil borbenosti in tega, da so v življenju tako zmage in porazi, ter se zaradi tega lažje sooča z življenjskimi situacijami.

Izjave:

O4: *»Brez športa jaz ne morem živeti.«*

O9: *»V glavnem, žoga mi je vse.«*

O9: *»Najprej po požaru sm bil en let mrtev loh rečem, tko mrtev veš, konc sveta, no pol sem pa, takrat sm en let prej sem šel v penzijo, zarad shizofrenije, pol sm pa kolo si kupu. Pol se je pa začel. A veš, na cest si, tam ni zajebancije, greš in sem se vozil, po 6, 7 ur.«*

O9: *»Kar se pa tiče športa kot takšnega, mene je šport nauču fajtrstva, pa da so v življenju zmage in porazi. In pol se vse poštima a veš.«*

O1: *»Pol čez šport ko vidiš, da so tudi pozitivne stvari, greš lažje skoz življenje, ne, naprej, ne.«*

Šport je v življenje intervjuvancev vsekakor prinesel določene spremembe. Kot prvo predstavlja neko aktivnost, ki zapolnjuje njihov prosti čas ter v njihovo življenje prinaša rutino s tem, da točno vedo, da imajo ob četrtkih rekreacijo. Nekateri zaradi tega ob četrtkih ne uživajo drog in alkohola, saj se v nasprotnem primeru ne bi mogli izkazati na igrišču. Poleg tega se za določen čas izognejo kajenju cigaret.

Izjave:

O5: *»Pa ponedeljk, tork, sredo, vsak dan razmišljam da kdaj bo četrtek. Prej pa nisem.. tko da ja, je neki na temu.«*

O6: *»Za osebno stališče. Namesto da popivaš, je bolj pomembno da si na igrišču.«*

O5: *»Ja, je drugač kot pa pred Kralji bit tam, kjer se kadi pa ostalo pa to, ja. Tle je že sam ta atmosfera.«*

O3: *»Sej enkrat sem opazil da tist dan v četrtek, da nebi slučajno kadil travo. Samo zarad tega, ker vem, da nisem sposoben tok igrat.«*

O3: *»Želja da, čeprav se borim sam proti drogi na primer, želja je naprimer še večja da ne razočaram ljudi, pa hkrati sebe, da pridem v stanje ko lahko igram, se pravi, da sem sposoben dat podporo, da ne bom brcal žogo ne vem, zarad tega ker sem v bombi.«*

O8: *»Čeprav jaz isto ne, preden grem igrat ne bom nič pil, to itak, ne.«*

Intervjuvanci so športne aktivnosti označili kot nekaj, kar jih sprošča, motivira jim daje energijo, spodbudo k nadaljnjemu gibanju, daje voljo do življenja, hkrati pa prečisti telo. Eden je dejal, da mu šport ponudi možnost, da zbistri svojo glavo, pozabi na to, kar se mu je dogajalo v preteklosti, saj mu misli ne begajo in zato zvečer lažje zaspi.

Izjave:

O7: *»Si sproščen i regeneriran, maš voljo do življenja, zagnan, za naprej. Eno moč pač dodatno dobiš in motivacije pa čisto se pol počutiš. Si zaflikan s tobakom, alkoholom, spuca.*

O3: *»Spanje zvečer, lažje taspiš, misli ne begajo.«*

O3: *»Tud na primer, ja, ni prisotne une potrebe ne vem, da bi kej zatolkel se, slabe izkušnje z otroštva al pa kej tazga. Prosti cajt v bistvu.«*

O9: *»Pač jaz mislim, da je šport idealna stvar za take stvari. Se pač prešvicaš, pač mal ogreješ pa je motiv, je energija, je ljubezen do žoge al pa kej družga.«*

Velik pomen so pripisali druženju. Na rekreaciji srečujejo drugačne ljudi, kot so jih sicer srečevali v svojih krogih ali v dnevnem centru. Menijo, da je ravno v druženju ključ, da osebam pomaga, da spremenijo svojo družbo, navade, življenje in jih na ta način »spravijo s ceste«. Preko športnih aktivnosti imajo občutek, da so vključeni, da pripadajo neki skupini. Eden od njih je sicer dejal, da rekreacija, ki poteka enkrat na teden, sama po sebi ne bo človeka rešila iz težke situacije, lahko pa odločilno pomaga pri tem, da se človek odloči za spremembe. Aktivacija preko športnih aktivnosti je enemu od intervjuvancev ponovno dala občutek, da je sestavni del družbe, saj se je preko tega socializiral in to mu je pomagalo, da se je pobral iz težke življenjske situacije.

Izjave:

O1: *»Sej pravm, najbolj bitno je to druženje.«*

O5: *»Pa je ok, večina njih mogoče ne, on je iz bivše đanki družbe pa jaz delno, pa pomaga velik že sam da prideš med drugačno sorto norcev.«*

O4: *»To druženje potegne marsikaterga iz te slabe družbe v mal drugačno pa bo pustil tisto pa prišel sem.«*

O4: *»Sej pravim, večkrat bi mogl met, pa več razumevanja države, pa bi fantov veš kok spravl s ceste, ajoj.«*

O10: *»Pomeni ti, da si pač udeleženec neke športne, k te pač štejejo med svoje.«*

O5: *»Ja ne, samo en fuzbal 1x na teden ne bo nobenga rešu iz neke težke situacije, lohka pa pomaga odločilno če človk tok obvlada ne.«*

O9: *»... da se ti na noge postaviš, da začneš delat tko al tko al pa se aktiviraš, da si sestavn del družbe, da se socializiraš a veš, da pač se pobereš. To je pa šport, k te navad poraza, zmage, pa da se znaš pobrat.«*

Nekateri intervjuvanci pripisujejo športu zelo velik pomen v njihovem življenju. Pravijo, da jim šport daje energijo, jih motivira ter jim pomaga, da se lažje prebijajo iz težkih življenjskih

situacij. Preko športnih aktivnosti dobijo občutek, da so ponovno sestavni del družbe, in menijo, da bi šport lahko pomagal tudi številnim drugim osebam pri doseganju sprememb v življenju.

4.6 ODGOVOR NA 6. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

Raziskovalno vprašanje: »Kaj so tisti dejavniki, ki po mnenju strokovnih delavcev v programu Kralji ulice pritegnejo uporabnike v športne aktivnosti?«

Nogometna sekcija v društvu Kralji ulice se je ustvarila novembra leta 2007 na pobudo uporabnikov. Nekaj uporabnikov se je zbralo in se začelo pogovarjati o tem, da bi lahko začeli igrati nogomet. Zaposlene so prosili, da jim darujejo nogometno žogo ter jim omogočijo prostor, kjer bi lahko sestankovali. Nekateri člani, ki so začeli to športno sekcijo, so še danes aktivni in vpeti ter jim te športne aktivnosti predstavljajo pomemben del življenja. Eden od strokovnih delavcev je dejal, da nekaterim morda nogomet še preveč pomeni, saj se je že zgodilo, da je nekdo dal nogometnemu turnirju prednost pred razgovorom za delovno mesto. Ključen del motivacije oziroma najpomembnejši dejavnik, ki uporabnike pritegne v športne aktivnosti, sta neka osnovna ljubezen do športa in interes uporabnikov.

Izjave (strokovne delavce sem označil s črko S ter številkami od 1 do 3):

S1: »Tukaj sploh ni prišla ideja od mene oziroma recmo od strokovnih delavcev ampak je res to prišlo iz ideje naših fantov.«

S2: »Zdej naša nogometna sekcija že v bistvu od leta 2007 na pobudo parih uporabnikov, k so hotli igrat nogomet, se je takrat pol začel vse skup.«

S1: »Nič niso imeli. Ne nogometne žoge, nobene opreme, ničesar niso imeli.«

S1: »Eni so zlo vpeti tam, enim to pomeni zlo zlo velik, če ne že zlo pomemben del življenja.«

S3: »Nekateri mogoče malo preveč resno vzamejo ta del, ker jim je po eni strani to edino kar še imajo.«

S1: »Moreš imet neko osnovno veselje do šport ... vstrajamo, ker je interes uporabnikov.«

Člane skušajo pridobiti oziroma motivirati znotraj dnevnega centra. Povejo jim, kdaj in kje kakšna aktivnost poteka, poskusijo jim poiskati opremo, posodijo jim avtobusno kartico Urbano ali kolesa, tako da jim omogočijo lažji dostop do krajev, kjer se dogodki izvajajo, po potrebi jih tudi pospremijo do tam. Se pa tudi brezdomci med sabo vabijo na različne treninge, dogodke in prireditve.

Izjavi:

S2: »Se pravi, probamo jih motivirati znotraj našega dnevnega centra, probamo motivirati ljudi da pridejo na kakšno športno dejavnost jim še iz garderobe probamo pridobit kakšno

športno opremo. Motiviramo pa jih pač na ta način, da povemo kdaj je kej, posodmo jim Urbano, peljemo jih tam če je treba gremo skupi, jih spremljamo, ponavad tko probamo na čim bolj prijazen način to predstavljati, kaj to je.»

S2: »Tud tud, kdaj kdo koga pripelje, kdo komu kej pove da bo, kakšen športni dogodek in tako naprej.«

Aktivnosti skušajo čim bolj prilagoditi vsem uporabnikom. Ko na treningih sestavljajo nogometne ekipe, igralce razdelijo tako, da so ekipe približno enako močne; na pohodih izbirajo poti, ki niso prezahtevne, tako da se jih lahko vsak udeleži. Trudijo se, da bi se uporabniki povezali med seboj ter se naučili sodelovanja v skupini. K aktivnostim želijo povabiti tudi druge člane, ne samo uporabnike društva Kralji ulice. Želijo, da se ljudje med seboj spoznavajo in povezujejo. Uporabnike skušajo čim bolj vključiti tako v organizacijo kot tudi v izvedbo samih aktivnosti.

Izjave:

S2: »Pa prilagodit to vsem, tud k pol ko pridejo na ta nogomet se razdelimo tko, da so slabši v vsaki ekipi en al pa če se gre za kakšen pohod izberemo neke lažje poti, pa tudi njih potem sprašujemo tako za kakšne ideje pa tud oni recimo člani te naše nogometne sekcije, oni predlagajo kdaj kej, kam bi lahko šli igrati skupi, s kom, kdaj pa tako.«

S3: »Nekatere stvari je treba malo premisliti preden neki rečeš al pa neki delaš. Malo te osnovne »teamply« , bom tko rekel.«

S1: »Pač meni je ful pomembno, da se ti ljudje mešajo, ni da se mi zabubimo in rečemo, to samo brezdomci igrajo in tud turnirje delamo kjer so samo brezdomci, ampak nam je v veselje da pride še kaka druga ekipa.«

Športnih aktivnosti se pogosto udeležujejo tudi zaradi dolgčasa. Ker nekateri brezdomci ne vedo, kaj bi počeli v prostem času, se pridružijo športni sekciji, ki jim ponuja redne in kontinuirane aktivnosti.

Izjava:

S3: »Dolgčas, na splošno rabijo neki za dela, tak človek rabi neki, tudi če sam hobi.«

Uporabnike motivira tudi želja po dokazovanju sebi in drugim. Motivirajo jih tako prijateljske tekme kot tudi turnirji in potovanja. Pri organiziranju športnih dogodkov se Kralji ulice trudijo, da po končanih turnirjih omogočijo tudi hrano, kar je lahko dodatna motivacija za nekatere člane.

Izjave:

S1: »... je večina populacije moških pa pač ti ki imamo dve roke, dve noge, mislimo da smo dobri v nogometu.«

S1: »... ta potovanja, pa ti turnirji, zlo velik potujemo ,pri Kraljih dost ljudi motivira tut ta potovanja, za Nemčijo imamo ful preveč interesa kot pa imamo prostorskih možnosti.«

S1: »Tudi s policijo smo igrali, fantje zlo, bolj motivirani in lahko maščujejo tem policajem na terenu.«

S1: »Res se potrudimo, da omogočimo tut hrano.«

Strokovni delavci menijo, da je za vključevanje v športne aktivnosti najpomembnejša osnovna ljubezen do športa. Večina uporabnikov se je že v preteklosti ukvarjala s športom, zato jih ni bilo treba posebej motivirati. Ostale člane pa so skušali pridobivati znotraj dnevnega centra s tem, da so jim predstavili športne aktivnosti, jih povabili k udeležbi, pogosto pa so se med seboj vabili tudi uporabniki sami. Aktivnosti skušajo prilagoditi tako, da se jih lahko udeleži čim večje število uporabnikov, ki jih skušajo vključiti tudi v samo organizacijo in izvedbo aktivnosti.

4.7 ODGOVOR NA 7. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

Raziskovalno vprašanje: »Kakšni so po mnenju strokovnih delavcev učinki športnih aktivnosti na uporabnike v primerjavi s tistimi, ki se športnih aktivnosti ne udeležujejo?«

Po mnenju strokovnih delavcev športne aktivnosti vplivajo na več vidikov posameznikovega življenja. Menijo, da šport pozitivno vpliva na zdravje uporabnikov. Pravijo, da je kar nekaj uporabnikov, ki so bili dolga leta člani nogometne ekipe, prenehalo s pitjem alkohola oziroma vsaj zmanjšalo uživanje alkoholnih pijač.

Izjave:

S2: »Jaz mislim da zelo dobro, že recimo iz zdravstvenega vidika, pač vemo, da je šport zdrav, ukvarjanje z njim.«

S2: »Drugače tudi tej pohodi pa ne vem, tud to ljudje radi grejo in potem tud to jim, ne vem, za zdravstveno dobro vpliva.«

S2: »... niti ne pijejo recimo tisti ki so pil, ne pijejo več tok in tako naprej.«

S3: »Eni se pol res na to fokusirajo pa namesto pivo pit pa vino pit pa tam sedet in blodit pa se kregat pa tepst al kakorkoli.«

Šport tudi ponuja možnost za širjenje socialnih mrež, spoznavanje novih ljudi, grajenje novih prijateljstev, timskega duha, kolegialnosti. Uporabniki, predvsem tisti, ki so dalj časa skupaj v ekipi, se med seboj povežejo, družijo, se tudi izven igrišča pogovarjajo o nogometu, obujajo spomine na minule turnirje, nekateri pa tudi skupaj praznujejo rojstne dneve. Se pa še zmeraj najdejo uporabniki, ki se držijo bolj zase in se po športnih aktivnostih ne družijo z ostalimi.

Izjave:

S1: »... se ustvari en tak timski duh, predvsem zlo velik socialnih veščin pridobiš, vzpostaviš nek pozitivni duh.«

S1: »Začetna ta ekipa je bla zelo povezana, zelo homogena, so bili res kot eno, ampak tut so delili isto usodo.«

S2: »Ja, ja, so se naerdile neke družbe znotraj tega.«

S1: »Absolutno ti, ki igrajo nogomet in ko se vidijo kje, so skoz te debate okrog tega nogometa, tak da absolutno vpliva spet zelo pozitivno na tem tud po teh športnih aktivnostih.«

S2: »... in pol se povežejo, ne vem so se spoznal prek nogometa in pol se oni bolj družijo in hodijo na te športne dogodke.«

S1: »Res težko to ubesedit, to moreš bit tam, doživet in to je res taka pozitivna energija in ko res pride, na zadnjem turnirju se spomnem iz te prve generacije, pa potem oni naredijo svojo ekipco pa neki brcajo tam, se trudijo, pa tko zelo velik je teh spominov, fajn je da jih obujajo.«

S2: »Tud praznujejo rojstne dneve skupi, ta neka ekipa, ki je bila recimo pred parimi leti se je kr povezala, tako da en od njih je praznoval 50 let pa so si oni sami organiziral piknik pa tako naprej ne pa so praznoval. Se prav so se spoznal lih prek te športne sekcije, se je ustvarila neka družba. S tega socialnega vidika ima zelo velik vpliv.«

S3: »Različno, eni še vedno bolj na samem ostanejo, eni lažje komunicirajo, drugi težje, eni bolj zamerijo, drugi ne zamerijo, eni se zajebavajo, eni resno vzamejo tudi trening.«

Po mnenju strokovnih delavcev šport vpliva tudi na samopodobo uporabnikov. Ponudi jim možnost po dokazovanju, priložnost, da nekaj dosežejo, da lahko na mednarodnih tekmovanjih zastopajo svojo državo in da so lahko na svoje uspehe ponosni. Menijo, da se zaradi tega lahko lažje soočajo z različnimi življenjskimi situacijami, vedo, da imajo podporo in se tako lažje vključujejo in integrirajo nazaj v družbo.

Izjavi:

S1: »... in ta nek na simbolnem nivoju no, ker sem prav videl da ta tekma na Hrvaškem je bla, da so bile prav himne, zastave, prav kot neka uradna internacionalna tekma med Slovenijo in Hrvaško, sem prav videl, da se je en tam prav jokal in prav stal ponosno, zdej končno predstavljam, v vsem svojem življenju nisem nič dosegel, zdej pa predstavljam tu Slovenijo, predstavljam državo, zastavo, himno. Tak da res, se mi zdi, da je to še bolj pomembno kot pa sam ta nogomet.«

S1: »... hkrati pa lahko tud zelo velik na samopodobi, izboljšaš samopodobo in potem se lažje soočaš s kakšnimi težavami in tako naprej. Lažje se lotiš nekih težjih življenjskih situacij, tko da tak vseeno, neko poporo imaš, pa se potem lažje vrneš.«

Šport tudi ponuja možnost za zmanjševanje predsodkov med ljudmi. Nogometna ekipa Kraljev ulice je enkrat tedensko v sodelovanju z Inštitutom za Afriške študije trenirala s prosilci za azil. Na začetku so bili med nekaterimi brezdomci prisotni predsodki, a so potem preko nogometa ti predsodki izginili in ob zaključku sezone so celo igrali skupaj na turnirju.

Izjavi:

S2: »Na začetku tudi pri njih je bilo opaziti to nestrpnost, ampak takoj ko so jih spoznal, ko so začeli igrati nogomet, je to zginilo no.«

S2: *»Ja ja, sej hitr spoznajo ne, ta nestrpnost izhaja iz nekega strahu, takoj ko spoznaš ta strah, mislim, strah izvira iz nekega nepoznavanja in takoj ko so se spoznal tega strahu ni več blo in teh nestrpnosti.«*

Športne aktivnosti pozitivno vplivajo tudi na sodelovanje med uporabniki in zaposlenimi v društvu Kralji ulice. S sodelovanjem izven prostorov dnevnega centra lahko zgradijo tudi neformalen odnos, neko dodatno zaupanje, in zaradi tega lahko še bolje sodelujejo.

Izjava:

S2: *»... ki večinoma so pol vsi vsak dan v dnevnem centru in če gre en za en dan nekam je pol ne vem. In tud na ta način, ko gremo z njimi nekam si nekaj zgradimo zaupanje v njih in pol včasih še kej zaupajo v takih situacijah in tako naprej, zgradimo nek dodaten odnos.«*

Strokovni delavci so mnenja, da se je življenje tistih brezdomcev, ki se udeležujejo športnih aktivnosti, precej spremenilo v primerjavi s tistimi, ki tovrstnih aktivnosti ne obiskujejo. Prva ekipa, ki je nastala leta 2008, je bila sestavljena iz moških, ki so živeli na cesti. Zdaj pa so vsi stopili stopničko višje in imajo bolj urejena življenja. Nekateri imajo stanovanja, so se ustalili, imajo družino, službo. Strokovna delavca sicer pravita, da ne upata trditi, da je samo šport kriv za te spremembe, da pa je vsekakor odigral pomembno vlogo pri spremembi življenja teh posameznikov. Eden od strokovnih delavcev pravi, da bi si skoraj upal trditi, da je šport eno boljših integracijskih orodij, saj po njegovih izkušnjah zelo pozitivno vpliva na ljudi.

Izjave:

S1: *»Če bi res zdej šli evalvirat te ljudi, bi absolutno se, oziroma če bi šli neki raziskovat mal bolj poglobljeno, bi absolutno bila razlika in zdej res v pozitivno pri teh, ki se udeležujejo takih aktivnosti. Tak da jaz sej pravim, ta šport je, tak da upam, da bo v prihodnosti se to mal bolj prepoznalo kot zlo pozitivna stvar.«*

S1: *»Eni so še zdej od začetka se pravi 2008, še zdej neki igrajo, se trudijo, ključno pa je tudi to, da vsi ti fantje niso več na cesti. Zdej jaz ne bom rekel, da je to pripomogel nogomet, ne bom rekel, da je to zaradi nogometa ampak absolutno je pa tud, je pa dost pripomogla no, tudi zarad nogometa, ker res ti fantje prva ekipa, ko jih zdej pogledam so vsi, ne vem, imajo velik bolj urejeno življenje kot takrat, ko smo mi začeli, kot takrat, ko so bili na cesti. Sej pravm, ne bom pa trdil zdej da zato, ker brcamo nogomet, ampak zagotovo je bil to tak, tudi ta košček v tem celotnem mozaiku zelo pomemben in ključen da so si potem ljudje uredili svoje življenje.«*

S1: *»Če zdaj jaz pogledam tisto prvo ekipo, takrat so dečki res bili na cesti, zdaj pa noben od teh dečkov ni več na cesti, ali imajo stanovanja ali imajo zlo urejeno življenje ali pa recimo zelo urejeno v primerjavi s tem, kar je bilo.«*

S1: *»To so fantje zdaj že majstori, imajo neke sobice, imajo stanovanja, imajo službe, imajo družine, to je zlo fajn, od začetka so bili vsi na cesti, zdej pa je že malo bolj drugače.«*

S2: *»Zdaj če pogledamo ljudi, ki so včasih hodil na ta nogomet, pa pogledamo v kakšni so situaciji zdaj, se vidi, da so se nekako zboljšale situacije njihove, ne vem če lahko rečem, da je*

to zaradi vpliva športa, ampak verjetno je nek vpliv, glede na to da vsi skor ki so bli včasih del te športne sekcije so zdaj nekako nardil neko višjo stopničko, so se ustalil, imajo stanovanje, imajo družino in tako naprej, niso, ne spiyo več ozun,. Jaz mislim, da je kr dober vpliv na vse njih. Pa zapolnijo si čas, pa tako. Da ima vpliv no športna sekcija na te naše uporabnike, pozitivno.«

S1: »Mislim, da je šport, skoraj bi upal reči, da je eno izmed boljših teh integracijskih orodij, ki ga na žalost v Sloveniji ne uporabljamo še tok, kot bi ga lahko, oziroma kot bi ga morali. Ker zgleda da res zelo, zelo pozitivno vpliva na ljudi.«

Strokovni delavci podobno kot brezdomci menijo, da šport pozitivno vpliva na telesno in duševno zdravje posameznikov, njihovo samopodobo, ponuja možnost za dokazovanje sebi in drugim, pomaga pri zmanjševanju predsodkov ter omogoča nova poznanstva in razširitev socialnih mrež. Kar nekaj uporabnikov, ki so se udeleževali športnih aktivnosti, je doseglo velike spremembe v njihovih življenjih, prenehali oziroma zmanjšali so uporabo alkohola in drog, dobili so stanovanja, službe, se poročili. Seveda ne morejo trditi, da je šport odgovoren za vse spremembe v njihovih življenjih, vseeno pa eden od strokovnih delavcev meni, da je šport eno boljših integracijskih orodij.

5. POVZETEK UGOTOVITEV RAZISKAVE

V svojem delu sem proučeval mnenje brezdomcev in strokovnih delavcev iz društva Kralji ulice o vplivu športnih aktivnosti na njihovo vsakdanje življenje. V društvu Kralji ulice ponujajo različne športne aktivnosti, kot so nogomet, pohodi, plavanje, smučanje in tenis. Nogomet je edina športna aktivnost, ki poteka vsak teden in se je udeležuje največ članov, zato je moja raziskava bila osredotočena predvsem na brezdomce, ki se udeležujejo nogometnih treningov in turnirjev. Raziskovanja sem se lotil s pomočjo individualnih in skupinskih intervjujev z desetimi brezdomci in tremi strokovnimi delavci ter z udeležbo in sodelovanjem na treningih nogometa. Raziskava je zajemala dva širša vidika, in sicer vidik brezdomcev in vidik strokovnih delavcev.

Športna sekcija pri Kraljih ulice se je začela leta 2007 na pobudo uporabnikov, ki so si želeli igrati nogomet. To so bili ljudje, ki so takrat živeli na ulicah in so bili popolnoma brez opreme, družila pa jih je želja, da bi igrali nogomet. Kralji ulice so jim priskrbeli nogometno žogo ter jim ponudili prostor, kjer so se lahko dogovarjali glede športnih aktivnosti. Z leti se je športna sekcija začela vse bolj razvijati. Vključili so se tudi strokovni delavci, začeli so pridobivati opremo (športno obutev, drese), rezervirali nogometno igrišče in začeli s tedenskimi srečanji. Kmalu so začeli sodelovati tudi na nogometnih turnirjih tako v Sloveniji kot tudi v tujini. Po enajstih letih delovanja se je športna sekcija že precej spremenila. Treninge imajo sedaj v dvorani, kar jim omogoča, da lahko neovirano trenirajo ne glede na vreme in letni čas, poleg tega pa imajo možnost, da se v garderobah preoblačijo in tuširajo. Treningov se udeležuje tudi do dvajset članov, povečalo pa se je tudi število turnirjev, na katerih sodelujejo.

Brezdomci so načeloma zelo zadovoljni s športnimi aktivnostmi, ki jih ponuja društvo Kralji Ulice. Veseli jih predvsem to, da so aktivnosti brezplačne, tako da si jih lahko vsi privoščijo. Kar nekaj jih je izrazilo željo, da bi država razumela njihove potrebe in bi za športne aktivnosti namenila več denarja. Mnogi si želijo, da bi lahko trenirali več kot enkrat na teden. Poleg nogometa bi želeli igrati tudi košarko, odbojko, namizni tenis in kegljanje.

Številni avtorji (Harada idr., 2011; Magee in Jeanes, 2011; Walseth in Fasting, 2010) so v svojih raziskavah ugotovili, da šport pozitivno vpliva na širjenje socialnih mrež, pridobivanje socialnega kapitala, brezdomcem daje občutek pripadnosti skupini in je pogosto učinkovita metoda za vključevanje ranljivih skupin v družbo. Tudi v moji raziskavi so prav vsi intervjuvanci potrdili, da se je preko udejstvovanja v športnih aktivnostih razširila njihova socialna mreža. Spoznali so nove ljudi, pridobili nove stike, poznanstva, ustvarili sta se kolegialnost in prijateljstvo, spoznali pa so tudi druge kulture, običaje in načine življenja. Čeprav so vsi intervjuvanci to hipotezo potrdili, tega vseeno ne moremo posplošiti za vse brezdomce, ki se udeležujejo oziroma so se udeleževali športnih aktivnosti, ampak predvsem za tiste, ki so v športne aktivnosti vključeni že dalj časa.

Pri organizaciji športnih aktivnosti, ki so namenjene brezdomcem ali drugim ranljivim skupinam, je zelo pomembno, kje in kako so športne aktivnosti zastavljene. Aktivnosti morajo

biti dostopne in prilagojene, izvajalci teh pa morajo biti dobri motivatorji, delovati morajo kot vzgled uporabnikom (Cameron in MacDougall, 2000; Curran idr., 2016). Tudi v društvu Kralji ulice skušajo športne aktivnosti čim bolj prilagoditi uporabnikom. Za pohode izbirajo trase, ki so jih sposobni prehoditi vsi udeleženci, pri nogometu pa se razporedijo v ekipe tako, da so te čim bolj izenačene in so v igro vključeni vsi. V igro so vključeni tudi strokovni delavci, ki z ekipo igrajo tako na treningih kot tudi na turnirjih. Vseeno pa pogosto prihaja do trenj med nogometaši, večkrat se skregajo, občasno kdo zapusti rekreacijo pred samim zaključkom, a se naslednjič vseeno ponovno vsi vrnejo na trening. Strokovni delavci skušajo postaviti neke okvirje in skrbijo za to, da ne prihaja do razdorov in kreganj znotraj ekipe, ter spodbujajo uporabnike k čim večjemu sodelovanju.

Glede razlogov za udeležbo na športnih aktivnostih so intervjuvani brezdomci razdeljeni na dva tabora. Eni v športu vidijo priložnost za dokazovanje tako sebi kot drugim. Na treningih in tekmah so zelo tekmovalni in zmeraj stremijo k čim boljšemu rezultatu. Zelo radi se tudi pohvalijo z uspehi, ki so jih dosegli na različnih turnirjih in tekmovanjih. Tudi avtorja Magge in Jeanes (2011) sta izpostavila, da so lahko osebe, ki so sicer socialno izključene, lahko ponosne na svoje športne uspehe, kar nato pozitivno vpliva na njihovo samopodobo in druga področja življenja. V drugi tabor intervjuvancev sodijo tisti, ki se športnih aktivnosti udeležujejo zaradi rekreacije same. Pravijo, da športne aktivnosti prečistijo njihovo telo, zbistrijo glavo, ob njih se sprostijo in pozabijo na težave, ki jih morda takrat pestijo. Nekaj intervjuvancev je tudi takih, ki bi jih lahko umestili v oba tabora, saj so kot razloge navajali eno in drugo.

Šport po mnenju intervjuvancev vpliva na številne vidike njihovega življenja. Prvi je že prej omenjena širitev socialnih mrež in nova poznanstva, preko katerih lahko pridejo tako do informacij v zvezi s športom kot tudi do drugih informacij, ki jim lahko pomagajo v vsakdanjem življenju. Dokazani so številni pozitivni vplivi športa na telesno zdravje uporabnikov. Raziskave, ki so proučevale vpliv športnih programov na zdravje brezdomcev (Helge idr., 2014; Mainguet, 2018; Parnell in Krustup, 2017), so dokazale napredek na področju motorike, pri pridobivanju telesne kondicije, povišanju osteokalcina in mineralne gostote kosti, izboljšanjem ravnotežju ter izgubi telesne maščobe. Sam v raziskavi nisem imel možnosti računati in raziskovati vseh teh parametrov, je pa kar nekaj intervjuvancev dejalo, da menijo, da šport pozitivno vpliva na njihovo zdravje. Povedali so, da s športom pridobijo na telesni kondiciji in apetitu, rekreacija pa jih privede do »prijetne utrujenosti«, kar jim pomaga, da zvečer lažje zaspijo.

V številnih športnih programih v tujini (Cameron in MacDougall, 2000; Sherry in Strybosch, 2012; Skinner, Zakus in Cowell, 2008) so uspeli doseči, da se je med uporabniki zmanjšala uporaba drog, alkohola in tobačnih izdelkov. Tudi nekateri intervjuvanci v moji raziskavi so govorili o tem, da se – če že ne na splošno – vsaj v času športnih aktivnosti zmanjša uporaba tobačnih izdelkov, drog in alkohola. Uporaba teh bi jih v času igranja nogometa ovirala, tako da ne bi mogli doseči svojega najvišjega nivoja igre, dva intervjuvanca pa sta dejala, da sta uporabo drog popolnoma opustila.

Šport naj bi pozitivno vplival tudi na duševno zdravje intervjuvancev, saj jih je naučil tega, da so v življenju zmage in porazi ter da se je po vsakem porazu pomembno pobrati. S pomočjo uspehov, ki jih dosežejo na športnem področju, se lažje soočajo s težkimi življenjskimi situacijami. Tudi v literaturi je bilo moč zaslediti pozitivne vplive športa na duševno zdravje. Šport naj bi zmanjševal pojavljanje stresa, krepil odpornost na stres, osebe, ki se ukvarjajo s športom, pa naj bi imele tudi manj težav z anksioznostjo in depresijo (Planinšek idr., 2014).

Tudi strokovni delavci so mnenja, da športne aktivnosti pozitivno vplivajo na brezdomce, ki se jih udeležujejo. Kot primer tega so mi podali prvo nogometno ekipo, ki je igrala pod okriljem Kraljev ulice. Takrat je ekipo sestavljala skupina brezdomcev, ki so živeli na cesti in so bili praktično brez vsega. Danes pa naj bi vsi ti spremenili svoj način življenja. Nihče več ne živi na cesti, nekateri imajo službe, družine in stanovanja. Sicer nihče od strokovnih delavcev ne trdi, da je samo šport kriv za to, da so dosegli takšne spremembe v življenju, je pa po njihovem mnenju vseeno nekaterim predstavljal pomemben faktor in oporo pri doseganju teh sprememb. V času, od kar je bila ekipa ustanovljena do sedaj, je v športnih aktivnostih sodelovalo veliko število uporabnikov, med katerimi je enim uspelo doseči velike spremembe v življenju drugim pa ne. Vseeno pa si eden od strokovnih delavcev upa trditi, da je po njegovem mnenju šport eno od boljših integracijskih orodij, a je v Sloveniji, žal, še premalo priznan. V tujini namreč obstajajo organizacije, ki so primarno namenjene socialni integraciji brezdomcev preko športnih aktivnosti. Z udejstvovanjem se naučijo različnih pravil, norm in vrednot, kar jim ključno pomaga pri vključevanju v družbo in iskanju zaposlitve. Nekateri programi uspejo uporabnike zaposliti že znotraj organizacije s sredstvi, ki jih imajo na voljo, drugim pa pomagajo pri tem, da se uspejo prebiti na trg dela (Elling, De Knop in Knoppers, 2001; Sherry in Strybosch, 2012; Spaaij, 2009).

V društvu Kralji ulice skušajo k udejstvovanju v športne aktivnosti motivirati čim večje število uporabnikov. Obveščajo jih v dnevnem centru, preko časopisa, pogosto pa se med seboj spodbujajo tudi brezdomci sami. To, kar po mnenju strokovnih delavcev uporabnike najbolj motivira, je zapolnitev prostega časa in s tem preganjanje dolgčasa, pa tudi različni turnirji, ki so organizirani tako po Sloveniji kot tudi v tujini. Na teh turnirjih imajo priložnost spoznavati različna mesta in države, spoznati nove ljudi in si ogledati znamenitosti krajev, ki jih obiščejo.

6. SKLEP

Kljub temu da sem v raziskavi uporabil majhen vzorec in samo udeležence moškega spola, lahko zapišem nekaj sklepov. Vsi intervjuvanci – z izjemo enega strokovnega delavca – so dejali, da šport pozitivno vpliva na življenje brezdomcev. Strokovni delavec, ki tega ni izjavil, pa je dejal, da se pri nekaterih da opaziti pozitivne vplive športa pri drugih pa ne.

Vsi so se strinjali, da se preko športnih aktivnosti širijo socialne mreže in da šport ponuja možnost kakovostnega preživljanja prostega časa. Prav tako pa so se tudi vsi strinjali s tem, da ukvarjanje s športom pozitivno vpliva na njihovo zdravje.

Ravno v teh ugotovitvah vidim prispevek mojega magistrskega dela k razvoju socialne pedagogike. Med posameznikom in družbo lahko prihaja do razkorakov in socialna pedagogika je veda, ki ima pomembno vlogo pri vzpostavitvi povezave med posameznikom in družbo. Socialna vključenost je namreč eksistenčnega pomena za posameznika (Martinjak, 2004).

Delovanje socialnega pedagoga mora biti metodično odprto in situacijsko usmerjeno, zato moramo rešitev iskati skupaj z uporabnikom (Zorc Maver, 2007). Športna sekcija Kraljev ulice je bila ustanovljena ravno na pobudo uporabnikov, šele kasneje se jim je pridružilo društvo in strokovni delavci. Ravno v tem vidim veliko prednost, saj metoda pomoči izhaja iz uporabnikov samih, iz njihovih želja in njihovih potreb.

Strokovni delavec mora nato aktivnosti le še osmisлити in prilagoditi tako, da so dostopne čim večjemu številu ljudi, ter preko njih uporabnike usmerjati k čim večjemu sodelovanju in vključenosti. Naloga socialnega pedagoga je ta, da razume problem ter išče rešitve glede na svoje osebne in socialne vire ter na kompetence in socialne mreže uporabnika (Zorc Maver, 2007). Ravno zaradi tega se mi zdi model, ki ga uporabljajo v društvu Kralji ulice, zelo kakovosten in prenosljiv tudi na druge ranljive skupine ljudi. Svoje uporabnike vključijo tako v organizacijo kot tudi v izvedbo programa ter jih s tem opolnomočijo, z uspehi, ki jih dosegajo na športnem področju, pa lahko dvignejo svojo samopodobo ter se lažje soočajo s težjimi življenjskimi situacijami. Eden od dolgoročnih ciljev društva je tudi ta, da bi lahko nekatere uporabnike zaposlili v športni sekciji. Doprinos mojega magistrskega dela k socialno pedagoški stroki je ta, da je to sploh prvo magistrsko delo na področju socialne pedagogike v Sloveniji, ki se dotika področja športnih aktivnosti, namenjenim brezdomcem.

Pomemben faktor raziskave pa se mi zdi tudi moja lastna udeležba. Ekipi sem se približal od znotraj, tako da sem se udeležil treninga, se skupaj z udeleženci preoblekel, ogrel in igral nogomet. S tem sem dobil vpogled v skupinsko dinamiko ter se približal intervjuvancem. Na štirih treningih sem opazil, da se jih udeležijo več ali manj isti ljudje, pridružujejo pa se jim tudi nekateri zunanji udeleženci. Ekipa me je hitro sprejela kot enakovrednega člana in na zadnjih treningih so se že razveselili mojega prihoda. Iz svojih opažanj sklepam, da v ekipi vlada pozitivna klima. Med igro prihaja tudi do preprirov, dvakrat se je zgodilo tudi to, da so nekateri igralci predčasno zapustili igrišče, vseeno pa so se teden kasneje ponovno vsi zbrali na treningu.

Menim, da sem s svojo raziskavo uspel pokazati na primeru dobre prakse, saj so tako uporabniki kot tudi strokovni delavci zadovoljni z načinom dela, ki ga uporabljajo v društvu Kralji ulice. Z nizkopražnostjo športnega programa vidim priložnost, da se v športno sekcijo vključijo tudi pripadniki drugih ranljivih skupin. V nekatere športne programe v tujini, kot sta Community Street Soccer Program in Street League (Sherry in Strybosch, 2012; Skinner, Zakus in Cowell, 2008), so poleg brezdomcev vključeni tudi odvisniki od drog in alkohola, dolgotrajno brezposelni, ljudje s težavami v duševnem zdravju, nekdanji zaporniki, begunci in prosilci za mednarodno zaščito. Tudi Kralji ulice teh skupin ne izključujejo. V sodelovanju s Slovenskim združenjem za duševno zdravje Šent v športno sekcijo vključujejo tudi njihove uporabnike. V lanskem letu so člani nogometne ekipe Kraljev ulice enkrat tedensko trenirali skupaj s prosilci za azil, ki so bili nameščeni v samskem domu na Kotnikovi ulici v Ljubljani. Nekajkrat letno igrajo tudi nogometne turnirje v zaporih v Kopru in na Povšetovi ulici v Ljubljani, dvakrat na leto pa odigrajo turnir s pripadniki Romske manjšine v Prekmurju. V ekipo je vključenih kar nekaj oseb, ki so ali pa so bile odvisne od prepovedanih drog in alkohola. Zatorej menim, da uporaba športa kot sredstva za socialno integracijo ni omejena samo na brezdomce, ampak bi lahko enako učinkovito delovala tudi na nekatere druge ranljive skupine.

7. REFLEKSIJA

V svojem empiričnem delu sem se soočal s kar nekaj omejitvami. Prvo omejitev mi je predstavljalo že samo pridobivanje intervjuvancev. V načrtu sem imel, da bom opravil intervjuje v dveh fokusnih skupinah, a se je moj poskus, žal, izjalovil. Po drugem treningu, sem brezdomce, ki so igrali nogomet, povabil, da bi z njimi opravil intervjuje. Odzvalo se jih je kar šest. Ko pa sem želel po naslednjem treningu opraviti intervjuje še z drugo fokusno skupino, sta se na povabilo odzvala samo dva brezdomca. Tako sem bil primoran v to, da sem spremenil metodo zbiranja podatkov iz fokusnih skupin na individualne in skupinske intervjuje. Težavo sem imel tudi pri pridobivanju intervjuja z enim strokovnim delavcem. Ker sta se najina urnika dela prekrivala, sva se po mesecu iskanja rešitev dogovorila, da intervju opraviva preko telefonskega pogovora.

Omejitev predstavlja tudi vzorec. Čeprav sem imel namen opravljati intervjuje z osebami, ki se udeležujejo različnih športnih aktivnosti v okviru društva Kralji ulice, sem uspel dobiti le tiste, ki se udeležujejo treningov nogometa. Razloge za to pripisujem času, v katerem sem opravljal raziskavo. V tem času ni bilo organiziranih nobenih športnih aktivnosti – razen nogometa.

V vzorec sem želel vključiti tudi ženske, a sem na koncu intervjuval samo osebe moškega spola. V društvu Kralji ulice so nekoč skušali zagnati tudi žensko nogometno ekipo, a jim to ni uspelo. V lanskem letu je za nogometno ekipo igrala tudi ena ženska, a je nato dobila službo in se treningov in turnirjev ne more več udeleževati. Razlog, zakaj je v športne aktivnosti vključenih manj žensk, je tudi v sami specifičnosti populacije. Raziskave, ki so jih opravili v letih 2004–2014, so pokazale, da je v Sloveniji med brezdomci približno 83 % moških (Lozej, 2017), prav tako pa strokovni delavec v društvu Kralji ulice ocenjuje, da je v populaciji, ki obiskuje dnevni center, med 80 in 90 % moških.

Zaradi majhnosti vzorca, pridobljenih podatkov ne morem posplošiti na celotno brezdomsko populacijo, ampak lahko govorim le o tistih, ki sem jih intervjuval. Morda bi lahko bolj izčrpne podatke dobil z anketiranjem vseh brezdomcev, ki se udeležujejo športnih aktivnosti v društvu Kralji ulice, zanimivo pa bi bilo anketirati tudi tiste, ki se športnih aktivnosti ne udeležujejo ter jih povprašati po razlogih, zakaj je temu tako. Za širšo sliko bi lahko opravil ankete ali intervjuje tudi v drugih društvih in organizacijah, ki organizirajo športne aktivnosti in tekmovanja, namenjena brezdomcem.

Eno od pomanjkljivosti bi lahko predstavljal tudi moj odnos do športa. Šport že od nekdaj predstavlja pomemben del mojega življenja, tako da obstaja verjetnost, da sem bil pri sami izbiri teme nekoliko pristranski. Vseeno pa menim, da sem skušal zaobjeti vse vidike, ki so jih intervjuvanci povedali, ter izpostavil tiste, s katerimi sem se strinjal, kot tudi tiste, ki bi lahko nasprotovali hipotezam moje raziskave.

Pomembno se mi zdi, da sem v raziskavo vključil tudi sebe ter ekipo spoznaval od znotraj. Z udeležbo na treningih sem doživel celoten potek rekreacije – od prvotnega srečanja, do treninga, skupnega tuširanja in vse do pijače in neformalnih pogovorov po treningih. Povabili

so me, da se jim pridružim tudi na turnirjih. Prednost raziskave pa vidim v tem, da sem raziskoval področje, ki je s strani socialne pedagogike še precej neraziskano, in upam, da bo lahko moje magistrsko delo doprineslo k razvoju stroke.

8. LITERATURA

5. Brezdomiada. (19.5.2016). Pridobljeno 10.5.2018 s: <http://www.jzsocio.si/izlet-stanovalcev-na-eko-kmetijo-v-salovce/>

6. Brezdomiada. (11.5.2017). Pridobljeno 10.5.2018 s: <http://www.jzsocio.si/brezdomiada-miren/>

Ahrens, S. (2016). Understanding sport as the expansion of capabilities: the Homeless World Cup and Street Soccer (Scotland).

Altena, A. M., Brilleslijper-Kater, S. N., & Wolf, J. R. (2010). Effective interventions for homeless youth: A systematic review. *American journal of preventive medicine*, 38(6), 637-645.

Brezdomiada: Druženje in tekmovanje brezdomcev. (10.10.2016). Pridobljeno 10.5.2018 s: <https://4d.rtvsl.si/arhiv/prispevki-in-izjave-tv-porocila/174430891>

Cameron, M. in MacDougall, C. J. (2000). *Crime prevention through sport and physical activity* (Vol. 165). Canberra: Australian Institute of Criminology.

Changing life, (b.d.). Pridobljeno 7.5.2018 s: <https://homelessworldcup.org/impact/>

Changing perception, (b.d.). Pridobljeno 7.5.2018 s: <https://homelessworldcup.org/impact/>

Curran, K., Drust, B., Murphy, R., Pringle, A. in Richardson, D. (2016). The challenge and impact of engaging hard-to-reach populations in regular physical activity and health behaviours: an examination of an English Premier League 'Football in the Community' men's health programme. *public health*, 135, 14-22.

Dekleva, B. (2008). Posebno ogrožene skupine brezdomcev. *Socialna pedagogika*, 12(1), 1–18.

Dekleva, B. (2015). Kdo so obiskovalci dnevnega centra društva Kralji ulice? *Kralji ulice* 104(1), 6-7.

Dekleva, B., Filipovič Hrast, M., Nagode, M., Razpotnik, Š. in Smolej, S. (2010). *Ocena obsega odkritega in skritega brezdomstva v Sloveniji*. Pridobljeno 3. 5. 2018 s <http://www.kraljiulice.org/library/635/koncno-porocilo-studije-ocena-obsega-brezdomstva-v-rs.pdf>

Dekleva, B., Kozar, M., & Razpotnik, Š. (2012). Evalvacija programa nastanitvene podpore društva Kralji ulice po prvih štirih letih delovanja. *Socialna pedagogika*, 16(2), 95-132.

Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (2007a). *Brezdomstvo v Ljubljani*. Pedagoška fakulteta.

Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (2007b). Definiranje brezdomstva in merjenje njegovega obsega. *Socialna pedagogika*, 11(1), 1–36.

Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (2009). Evalvacija nespecifične terenske nastanitvene podpore brezdomnim. *Socialna pedagogika*, 13(3), 259-288.

Eime, R. M., Young, J. A., Harvey, J. T., Charity, M. J., & Payne, W. R. (2013). A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents: informing development of a conceptual model of health through sport. *International journal of behavioral nutrition and physical activity*, 10(1), 98.

Elling, A., De Knop, P. in Knoppers, A. (2001). The social integrative meaning of sport: A critical and comparative analysis of policy and practice in the Netherlands. *Sociology of Sport Journal*, 18(4), 414-434.

Felicijan, P. (2015). 4. Brezdomiada. Pridobljeno 10.5.2018 s: <http://www.lrf-pomurje.si/akcije-in-dogodki/aktualni-dogodki-nvo-jev/?id=1700>

Frlec, Š. (2008). Koncept samoučinkovitosti in motivacijsko delo socialnega pedagoga. V M., Kranjčan, D. Zorc Maver, in B. Bajželj (ur.), *Socialna pedagogika – med teorijo in prakso*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Gregg, M. J. in Bedard, A. (2016). Mission impossible? Physical activity programming for individuals experiencing homelessness. *Research quarterly for exercise and sport*, 87(4), 376-381.

Grunwald, K. in Thiersch, H. (2008). Koncept socialne pedagogike, usmerjene v življenjski svet – uvodna opazanja. V M., Kranjčan, D. Zorc Maver, in B. Bajželj (ur.), *Socialna pedagogika – med teorijo in prakso*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Harada, C. M., Siperstein, G. N., Parker, R. C. in Lenox, D. (2011). Promoting social inclusion for people with intellectual disabilities through sport: Special Olympics International, global sport initiatives and strategies. *Sport in Society*, 14(9), 1131–1148.

Haudenhuyse, R. P., Theeboom, M. in Coalter, F. (2012). The potential of sports-based social interventions for vulnerable youth: Implications for sport coaches and youth workers. *Journal of Youth Studies*, 15(4), 437–454.

Haudenhuyse, R., Theeboom, M., & Nols, Z. (2013). Sports-based interventions for socially vulnerable youth: Towards well-defined interventions with easy-to-follow outcomes?. *International Review for the Sociology of Sport*, 48(4), 471-484.

Helge, E. W., Randers, M. B., Hornstrup, T., Nielsen, J. J., Blackwell, J., Jackman, S. R. in Krstrup, P. (2014). Street football is a feasible health-enhancing activity for homeless men: Biochemical bone marker profile and balance improved. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 24(S1), 122-129.

Kirk, D. (2006). Sport Education, Critical Pedagogy, and Learning Theory: Toward an Intrinsic Justification for Physical Education and Youth Sport. *Quest*, 58(2), 255-264.

Košan, H. In Dekleva, B. (2015). Končno poročilo o izvedbi terenske akcije »Tisti, ki hodite mimo ... in tisti, ki ostajamo na ulici«. Pridobljeno s: [http://www.kraljiulice.org/library/979/hana-kosan-in-bojan-dekleva-\(2015\)-koncno-porocilo-o-izvedbi-terenske-akcije-tisti-ki-hodite-mimo--in-tisti-ki-ostajamo-na-ulici.pdf](http://www.kraljiulice.org/library/979/hana-kosan-in-bojan-dekleva-(2015)-koncno-porocilo-o-izvedbi-terenske-akcije-tisti-ki-hodite-mimo--in-tisti-ki-ostajamo-na-ulici.pdf)

Lozej, M. (3.10.2017). Mednarodni dan brezdomcev. Pridobljeno s: <http://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6991>

Magee, J. in Jeanes, R. (2013). Football's coming home: A critical evaluation of the Homeless World Cup as an intervention to combat social exclusion. *International Review for the Sociology of Sport*, 48(1), 3–19.

Mainguet, B. (2018). Physical activities adapted to homeless people. *Soins; la revue de reference infirmiere*, 63(823), 10-15.

Marcus, B. H., Albrecht, A. E., King, T. K., Parisi, A. F., Pinto, B. M., Roberts, M., ... & Abrams, D. B. (1999). The efficacy of exercise as an aid for smoking cessation in women: a randomized controlled trial. *Archives of internal medicine*, 159(11), 1229-1234.

Martinjak, N. (2004). Koncept socianega kapitala v socialni pedagogiki. *Socialna pedagogika*, 8(4), 418–496.

Mandič, S. (1999). *Pravica do stanovanja. Brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Moore, M. J., & Werch, C. (2008). Relationship between vigorous exercise frequency and substance use among first-year drinking college students. *Journal of American college health*, 56(6), 686-690.

Müller, F., Van Zoonen, L. in De Roode, L. (2008). The integrative power of sport: Imagined and real effects of sport events on multicultural integration. *Sociology of Sport Journal*, 25(3), 387-401.

Odhod Slovenske ekipe na svetovno prvenstvo v nogometu. (9.9.2015). Pridobljeno 10.5.2018 s: <http://www.jzsocio.si/odhod-slovenske-ekipe-na-svetovno-prvenstvo-v-nogometu/>

Olimpijada brezdomcev – Brezdomiada. (b.d.). Pridobljeno 10.5.2018 s: <http://www.drustvo-vzd.si/clanki/olimpijada-brezdomcev-brezdomiada.html>

Parnell, D. in Krustup, P. (Eds.). (2017). *Sport and Health: Exploring the Current State of Play*. Routledge.

Peachey, J. W., Lyras, A., Borland, J. in Cohen, A. (2013). Street soccer USA cup: Preliminary findings of a sport-for-homeless intervention. *The ICHPER-SD Journal of Research in Health, Physical Education, Recreation, Sport & Dance*, 8(1), 3.

Planinšek, S., Škof, B., Leskošek, B., Žmuc Tomori, M. in Pori, M. (2014). Povezanost športne dejavnosti s stresom in zadovoljstvom z življenjem pri odraslih Slovencih. *Zdravstveno Varstvo*, 53, 1–10.

Razpotnik, Š. in Dekleva, B. (2007). *Na cesti-brezdomci o sebi in drugi o njih*. Pedagoška fakulteta.

Razpotnik, Š. (2008). What can be learned from biographies of the Ljubljana homeless people for policy formation in the field of homelessness. *Socialna pedagogika*, 12(5), 513–530.

Razpotnik, Š. (2009). Inovacije pri delu z brezdomnimi. *Socialni izzivi*, 15(30), 16-19.

Sherry, E. (2010). (Re) engaging marginalized groups through sport: The Homeless World Cup. *International Review for the Sociology of Sport*, 45(1), 59–71.

Sherry, E., in Strybosch, V. (2012). A kick in the right direction: Longitudinal outcomes of the Australian Community Street Soccer Program. *Soccer & Society*, 13(4), 495-509.

Skinner, J., Zakus, D. H. in Cowell, J. (2008). Development through sport: Building social capital in disadvantaged communities. *Sport management review*, 11(3), 253-275.

Spaaij, R. (2009). Sport as a vehicle for social mobility and regulation of disadvantaged urban youth: Lessons from Rotterdam. *International review for the sociology of sport*, 44(2-3), 247-264

Spaaij, R., Oxford, S. in Jeanes, R. (2016). Transforming communities through sport? Critical pedagogy and sport for development. *Sport, education and society*, 21(4), 570-587.

Stodolska, M., in Alexandris, K. (2004). The role of recreational sport in the adaptation of first generation immigrants in the United States. *Journal of Leisure Research*, 36(3), 379-413.

Šport (b.d.). Pridobljeno 16.4.2017 s: <http://www.kraljiulice.org/kaj-delamo/sport/>

Timeline (b.d.). Pridobljeno 7.5.2018 s: <https://homelessworldcup.org/previous-tournaments/>

Tinning, R. (2008). Pedagogy, sport pedagogy, and the field of kinesiology. *Quest*, 60(3), 405-424.

Topič, M. D., Petrović, K., Strel, J., & Bednarik, J. (2007). *Šport in družba: sociološki vidiki*. Fakulteta za šport, Inštitut za šport.

Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani.

Vujanovič, I. (2008). Uporaba giba in plesa kot dejavnosti v projektnem učenju za mlade. V A. Kobolt (ur.), *Učenje na odru življenja: projektno delo z ranljivimi skupinami mladih*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Walseth, K. in Fasting, K. (2004). Sport as a means of integrating minority women. *Sport in Society*, 7(1), 109–129.

Zorc - Maver, D. (2007). Uvod – Socialna pedagogika v družbi negotovosti. V M. Sande, B. Dekleva, A. Kobolt, Š. Razpotnik, D. Zorc – Maver (ur.), *Socialna pedagogika: Izbrani koncepti stroke*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.